

УЛЛУ ХОРЛАМНЫ БАЙРАМЫ БЛА!

Шабат кюн, 7 май, 2016 жыл

№№85-86 (20007)

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къайгырыу

Элбрусда урушну ветеранларына солургъа, саулукъларын кючлендирирге да алакат онгла къуралгъандыла

КЪМР-ни Башчысы Юрий Коконну онуу бла 2015 жылда Минги тауну тийресинде Уллу Ата журт урушну ветеранларына деп энчи пансионат ачылгъан эди – «Приэльбрусье». Анда къыркъдан аслам адам солурча, саулукъларын кючлендирича онгла къуралгъандыла. Былтыр ветеранланы бир къаууму анда бир нечча кюн туруп къайтханды.

Быйыл да Уллу Хорламны аллында аланы онбешин энчи автобус бла келтиргенди. Аланы араларында Социалист Урунуу Жигити Молланы Шарафутдин, от-

ставкадагы полковник Сергей Марченко, ол кесини 93-жыллыгын 20 апрельде белгилегенди,

Уруну Махтаулыкуну ю да ордени бла саугъаланган Хакулина Амшова да бар эдиле.

Пансионатха келгенлени КЪМР-ни Башчысыны Администрациясыны таматасы Мухамед Кодзиков, Правительствону Председатели биринчи орунбасары Муаед Дадов, культура министри Мухадин Кумахов, республиканы аскер комиссарыны къуллугун толтургъан Мухсин Соблиров, районну администрациясыны башчысы Уяналаны Казим да жарык тубегенди, «Кабардинка» къырал тепсеу ансамбльни солистлери уа алларында аякъ бюкгенди.

Ызы бла къонакъланы жыйылула бардыры-

лыучу залгъа ашыргъандыла. Анда алагъа депхантлы столла къуралып тура эдиле. Мухамед Кодзиков ветеранлары келе тургъан Уллу Хорламны байрамы бла алгъышлап, алагъа кеп ыспас сёзле айтханды. Байрам республиканы Башчысыны атындан къуралгъаны да билдиргенди. «Бу пансионат сизникиди, аны себепли сыйгенигизча солугъуз, туругъуз», - деп, харкимге да фронтчу жюз граммланы Хорламны эмда аны келтиргенлени намысларына кетюрюлерин тилегенди. Фронтчуланы Муаед

Дадов, Мухадин Кумахов, республикада ветеранлары организациасыны председатели Мухамед Шихабахов, Санкт-Петербург шахарны губернаторуну болушлукъчусу Дмитрий Ишин, КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну ишлерини управляющици Замир Калов да алгъышлагъандыла.

«Сиз, ветеранла, кеп затны билесиз, эсигизде тутасыз, ёсюп келген жаш тёлуге урушну юсюнден кеп керти халпар айталасыз. Болсада сиз кёрген къыйынлыкъланы бу ёсюп келген тёлуге сынамасынла,

кёрмесинле», - дегенди Муаед Дадов.

Дмитрий Ишин а Къабарты-Малкъаргъа эрттен бери эшип тургъан муратына жетер ючюн Минги таугъа чыгъар ючюн - келгенин билдиргенди. «Бу байрамгъа тюшгеним а манга бек уллу насылды. Сиз ветеранларыгъызгъа керти да уллу хурмет этгенигизни кёрюп турама, сау болугъуз», - дегенди. Сора, акъсакъаллагъа айланып: «Сизге уа баш урама. Мындан ары да саулуугъузгъа бла кеп жылланы шашагъыз!», - деп алгъышлагъанды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Ангыпатыу

Бир киши да унутулмазча

Быйыл 9 Майда Нальчикде «Ёлюмсюз полкга» деген битеухалк акция ючюнчю кере бардырылыкды. Аны баш магъанасы буду: «Ала не заманда да хорламлы тизгинледе болурга керекдиле». Акцияны мураты - урушда жоюлган, энди Хорламны кюнюнде парадха къатышалмазлык жууукъларыбызны бла ахлуларыбызны эстеридю, алагъа баш урууду.

«Ёлюмсюз полкга» ким да къошулурга боллукъду. Аны ючюн бир тюрлю регистрация этерге керек тойюлдю. Жаланда

9 Майда уруш жыллада аскерде бла флотда къуллукъ этген, тылда урунган, партизанланы санында болган, фашист лагериледе азап чекген, блокадада ачыкъ сынагъан, сопротивленигъа къошулган жууукъ адамыгъызны сураты бла келип, полкуну тизгинлерине къошулугъуз.

Суратны кеси аллыгъызгъа неда бу фирмалада ишлетирге боллукъсуз: «Legko» (Пушкин атлы ор., 85, 103-чю офис, тел. 76-00-39); «Рекламист» (Киров атлы ор., 306 а, тел. 77-40-14); «Свой стиль»

(Ленин атлы пр., 30, тел. 77-40-88); «Юг Медиа» (Къулий улу атлы пр., 10, тел. 40-35-25).

Къырал эмда муниципал жумшланы толтуруу жаны бла кеп функциялы ара суратланы хакъсыз жарашдырып берликди. Аны адреси: Хуранов атлы ор., 9, тел. 42-10-21 / 8-800-100-32-82. «Ракурсада» уа (Киров атлы ор., 2в, тел. 40-09-09) суратны багъасыны 50 процентни тошюрюп хазырларгъа онг барды.

«Ёлюмсюз полк» 9 Майда Нальчикде Россейге къошулууну

400-жыллыгын майданында 10 сагъат 15 минутда жыйылады эмда жолгъа 11:00 сагъатда атланады. Мария майдандан башлап Ленин проспект бла Малкъар орамгъа дерри барады.

Сорлукълары болганла бу телефон номерлеге сёлешсинле: +79286919946 (Марина Битокова), +79034266101 (Анна Романовская), +79289141784 (Артём Челикин), +79280819914 (Тамара Битокова).

Акцияны официальный сайты: [https:// polkf.ru](https://polkf.ru)

НАЛЬЧИК

Социальный сетиледе официальный къауумла: [https:// vk.com/region07_polkrf2016](https://vk.com/region07_polkrf2016); <https://www.facebook.com/region07.polkrf>

Элбрусса урушну ветеранларына солургъа, саулукуларын кючлендирирге да аламат онгла къуралгъандыла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол күн къонакъбайла ветеранлагъа энчи саугъала да хазырлагъандыла. Алагъа деп Музыкалы театры артистлери Дина Белоцерковская, Алим Кодзоков, Къуллианы Къайсын атлы Малъкар къырал драма театры артисткасы Гергокъаланы Халимат, Тырнауудза Маданият ююно солисткасы Езденланы Джамиля, «Кабардинка» ансамбль да усталыкъ-

ларын аймагъандыла, жыралтан, тепсетген да этгендиле.

Ветеранла да ырызлыкуларын билдиргендиле. Моллаланы Шарафутдин бу тийреледе жаланаякъ чабып айланыучу заманын да эсгергенди. Уруш жыллада уа кеси

тенгли жашчыкъла бирге жоюлган совет аскерчилени асырап айланганларын да айтханды. «Бюгонню иш бек огурлуду эмда кереклиди. Аны ючюн республиканы Башчысы Юрий Коковха уллу ыспас этеме. Ветеранла энди алай кеп да

къалмагъандыла, күн сайын жашаудан кетип барадыла. Аланы не къадар кетюрсек, не къадар хурмет этсек, игиди», - дегенди.

Полковник, уруш заманда уа лётчик болуп къуллук этген Сергей Марченко уа солуу юйде бек сыйоу къалыгъын, Минги тауну тийресине эрттеден бери да келмегини, бюгюн кертгенлери уа хычыуун тийгенин да чертгенди. «Быллай ариу тауланы, тереклени мындан сора къайда кёрлюксе, бери солургъа келмей, тыш къыраллагъа баргъанлагъа бек сейр этеме. Бек аламат жерле.

Бизни, ветеранланы, байрамны да сакламай, алгъадан сыйлагъаныгъыз ючюн сау болугъуз», - дегенди. Ол Хорламгъа Кенигсбергни къатында тюбегенин, биргесине Къабарты-Малкъардан да кеп жашла къуллук этгенлерин

айтханды. «Ала бир затдан къоркъа билмеген жигитле эдиле», - дегенди.

Урушну, урунуу да ветераны Ахмед Долов а Уллу Хорламгъа Венада тюбегенди. Ол, пулемётну да кетюрюп, 15 майдан 28 августха дери Каменец-Подольскга жаяу баргъанларын да айтханды.

Тюбешуно ахырында уа ветеранла республиканы Башчысы Юрий Коковха алагъа къайгыргъаны ючюн жюрек ырызлыкуларын билдиргендиле, бу байрамны къурагъанлагъа, концерт программаны кертюзгенлеге да ыспас этгендиле.

Къуанчлы тюбешу бошалгъандан сора уа къонакъла, къонакъбайла да солуу ююно арбазына чыгып, суратха тюшгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алгъанды.

Билдирюу

Программа байды, сейирди

рине. «Аскер махтаулукуну шахары», Намысны майданында Хорламны стелаларына гюлле салыу бла башлангырыкъдыла.

10.00 сагъатда уа «Махтану ёмюрлюк оту» мемориалны аллында митинг эмда гюлле салыу боллукъды.

11.00 сагъатда 400-жыллыкны майданындан башлап Келишулюкню майданына дери «Ёлюмсюз полк» деген битеурросей акция бардырыллыкъды.

11 сагъат 30 минутда Келишулюкню майданында «Ол узакъ жылланы алларында баш урайыкъ!» деген театр халда къуралган концерт кертюзюллюкдю, «Хорламны вальсы» деген жаш тёлю

акция бардырыллыкъды, «Солдат как» юлешинрикти.

12 сагъат 30 минутда Нальчикде культура эмда солуу паркда муниципал коллективле концерт кертюзюллюкдю, мында той-юно къураллыкъды.

13.00 сагъатда «Восток» кинотеатры аллында майданла ветеранланы «Эстафета» деген хору жыралыкъды. Республикалы ипподромда уа ат чарих боллукъды.

19.00 сагъатда Абхазия майданда «Летят журавли» деген фильм кертюзюллюкдю.

Къуанчла **21.00 сагъатда** «Спартак» стадионда байрам салют бла бошаллыкъдыла.

рыкъ туюлюду.

Мальбахов атлы орамны Хмельницкий орамдан Тырнауузский орамга дери кесегинде 12:00 сагъатдан ингирде алтыгъа дери транспортну къайсы тюрлюсюне да эки жанына да жюрюрге эркин этиликди.

Алгъышпаула

Жигитлигизини эниш этерге кишини къолундан келлик туюлюду

Урушну багъалы ветеранлары эмда тылда урунганла! Къабарты-Малкъарны хурметли жамауаты!

Бу жарыкъ, къуанчлы да кюнде фронтчулагъа, ёлюм бла бетден-бетге тюбегенлеге, фашистлени ууатыр ючюн къанларын, жанларын да аймагъанлагъа жюрек ырызлыгыбызны, ыспас этгенибизни билдирирге сюебиз. Тылда да Хорламны жуууклашдырыр ючюн кючлерин, къаруларын аямай урунганланы, фронтха самолётла, кемеле, техника, топ окъла, аш-азыкъ, кийимле да жиберип турганланы алгышлайбыз. Хурметли тиширюла — фронтда ёлгенлени юй бийчелери, уруш аулакыда къалган аскерчилени сабийлери, биз эрлеригизини, аталарыгъызны эт-

ген кишиликлерин эсде тутубыз, ала бла ёхтемленебиз. Алагъа ёмюрлюк махтау!

Быллай күн бизни барыбызны да совет халкыны уллу жигитлиги ючюн ёхтемлик бирикдиреди. Бизни солдатларыбызны бла офицерлерибизни батырлыкларыни эниш этерге, ёторюк бла, дау бла Уллу Хорламыбызны бизден сыйыргыгъа кишини да къолундан келлик туюлюду.

Барыгъызны да сыйлы байрам бла жюрегибизден къызыу алгышлай, саулукъ, къууанч, жюрек ырахатлык, юйор насип, мамырлык тежейбиз! Тууган Къабарты-Малкъарыбыз а жашнагъанлай турсъны!

Мухамед ШИХАБАХОВ,
КъМР-ни ветеранларыны советини председатели.

Кишиликни бла чыдамлыкны юлгюсюн кертюзгенсиз

Уллу Ата журт урушну багъалы ветеранлары эмда тылда урунганла!

Къабарты-Малкъарны хурметли жамауаты!

КПРФ-ни Къабарты-Малкъар республикалы комитети сизни хар россейлиге да багъалы байрам бла — совет халкыны Уллу Ата журт урушда Хорламыны кюню бла — алгышлайды!

Хорламны кюню — ол жюрекни ачытхан эмда къууанчлы кез жашланы келтирген, хар юйор да эсинде тутхан, азапталуулары тёлую ючюн ёхтемленген байрамды. Совет Ата журтну гунч этиуден саклагъан, Европаны бла Азияны къыралларына мамырлык келтирген хорламды аскерчилерибизни урушда жигитликерин халкъ бир заманда да унутурук туюлюду.

Къанлы душман бла къазауат этиуде халкъыбызга уллу ниет кюч эмда къарыу керек болганды. Къыйын сынаулары жылларында солдатла бла тылда урунганла кеси кесин аямауун, ниет чыныгулукуну бла кишиликни, Ата журтха кертчиликни, анга уллу сыймекликини юлгюсюн кертюзгендиле.

Бу сыйлы күн сизни алгышлай, мамырлык, монгулк, насыпэмда саулукъ тежейбиз! Совет халкыны ёлюмсюз жигитлиги бизге кишиликни, чыдамлыкны эмда Ата журтха кертчиликни юлгюсю болгъанлай къалсын.

Борис Паштов,
КПРФ-ни Къабарты-Малкъар республикалы комитетини биринчи секретары.

Алларыгъызда баш урабыз

Бизни багъалы ветеранларыбыз! Хурметли жерлешлерибиз!

Уллу Ата журт урушда Хорламны 71-жыллыгы бла Сизни жюрегибизден къызыу алгышлайбыз!

Жийирманчы ёмюрню къанлы уруш миллионла бла адамланы жойгъанды. Анда жуугууға неда ахлусу ёлюп, бушуу сынамагъан юйор хазна жокъду. Аны бла бирге ол битеу дуниягъа да халкъыбызны батырлыгын, кишилигин, ниет чыныгулукуну ёлюп, бушуу сынамагъан юйор хазна жокъду. Аны бла бирге ол битеу дуниягъа да халкъыбызны батырлыгын, кишилигин, ниет чыныгулукуну ёлюп, бушуу сынамагъан юйор хазна жокъду. Аны бла бирге ол битеу дуниягъа да халкъыбызны батырлыгын, кишилигин, ниет чыныгулукуну ёлюп, бушуу сынамагъан юйор хазна жокъду.

Уллу Хорлам болдурулган күнден бери къаллай бир жыл озса да, ол бизге бек уллу къыйынлык бла келгенин биз бир заманда да унутурук туюлюбуз. Уруш аулакыда къабыр юлюшлерин тапхан эмда сау къалган аскерчилерибиз эсибиз-

де турлукъдула.

Ата журтну аллында, халкыны бла тарыхны аллында кеслерини борчларын намыслы толтуруп хорлам келтиргенлени алларында баш урабыз. Жигитлики аламат юлгюсюн кертюзгенигиз, адам улугъа магъаналы дерс бергенигиз, тууган жерибизде жашарга эркинликни корууулааныгъыз ючюн сау болугъуз!

Жюрегибизни теренинден алгыш эте, сизге кийик саулукъ, узакъ ёмюр да тежейбиз. Хар биргизини да тегерегигизде сыймеклик, кыйгырыулукъ, жапсарлык да болсунла! Сабийлеригиз насыпдан толсунла, туудукларыгъызны, аладан туугъанланы да келир заманлары таушулук болсун! Бизни барыбызны да къууандыра энта да кеп жылланы жашагъыз!

Хазратали БЕРДОВ,
КъМР-ни Жамауат палатасыны председатели.

Саулукъ, монгулк да тежейбиз

Багъалы фронтчула эмда тылда урунганла!

Къабарты-Малкъар Республиканы Сатыу-алыу-промышленность палатасы сизни сыйлы байрам бла - Уллу Ата журт урушда Хорламны 71-жыллыгы бла - къызыу алгышлайды! Биз, урушдан сора туууп ёсген тёлю, ата-бабаларыбызны жигитликерини, Ата журтубузну эркинлиги

эмда жалынчакъсызлыгын ючюн жанларын аямай къазауат этгенлерин бир заманда да унутурук туюлюбуз.

Сизге кийик саулукъ, узакъ ёмюр да тежейбиз!

Хасан ГУКЕТЛОВ,
КъМР-ни Сатыу-алыу-промышленность палатасыны председатели.

Эсгертиу

Транспортха чек салынырыкъды

9 Майда Нальчикде Уллу Хорламны 71-жыллыгын белгилеу бла байламлы шахарны талай орамларында транспорт жюрюуге чек салынырыкъды. Алай бла эрттенкиле 8:00 сагъатдан байрам мероприятияла бошалгъынчыгъа дери Ленин атлы про-

спектни Толстой орамдан Малкъар орамга дери кесегине жамауат транспортдан къалган машинала жибериллик туюлюду.

Шогенцуков атлы проспекте да Малкъар орамдан Тарчокова орамга дери кесегинде да энчи транспортну жюрюуге жара-

ЖАНГЫЗ ДА ШАРТЛА

Архив документле нени ачыкълыйдыла

Дуня башында бек кыялы эм койсюз Улуу Ата журт урушу тарыхы толусунлай тинтилгенди, аны жашырынлыклары барысы да ачык болгандыла деп шарт айтырча тойолдо. Сёз ючюн, бир-бир тарыхчыла кызауатны кезиунде батырлыклары, кишиликлери ючюн СССР-ни Жигити деген атак жыйырмагъа жууук таулу аскерчи тийишли керюлгенди, алай халкъ кечюрюлгени ючюн саугъала берилмей кыялгандыла, деп жазадыла. Ол алай окуна болур, ким биледи, келир заманда тарых тюзлук тохташдырылып, ала иелерин табарла.

Бюгюнлюкде уа атлары белгили жигитлерибиз бла ёхтемленирге, аланы тукумларын ёмюрлюк этерге борчлубуз. Алгын жылда ол кызауатда сермешген, аны аулакъларындан кыайтай кыялгъан аталарыбызны-аппаларыбызны белгили этер ючюн, аскер комиссариатха запрос этерге, андан жууапны ыйыккъла, айла бла сакъларгъа, архивледе ишлерге керек эди. Сёз ючюн, мени аппам Тикаланы Ахмат Ленинград ючюн сермешледе белгисиз тас болганыны юсюнден архив справканы комиссариат жалаңда 1961 жылда, ол ёлгенден сора, 19 жыл озгъандан сора бергенди.

Алай арт жылдада Россейни Къоруулау министерствосу архивлерин ачыкълый этип, аланы «Подвиг народа» сайтда басмалагъанды. Интернетде <http://www.podvignaroda.mil.ru> деген бетни ачып, жууугуугуз-ахлугуз кыайда уруш этгенин, кыяллай кырал саугъалагъа тийишли керюлгенин билирге онг барды. Ол угъай, кырал саугъа не ючюн берилгени, аскер командование саугъалау кыагъытларында кыяллай шартланы жазганы да ачыкълый эдиле.

Таулу миллетни бюгюнлюкде эки Жигит уланы бардыла – Байсолтанланы Алим бла Уммайланы Мухажир. Сёз ючюн, аллай сыйлы атак биринчи нек тийишли керюлгенини юсюнден документ эки бла жарым кыягытны алады. Аны командири жазганыча, Балтияны илчаны душман аскерлеге кыажу урушда кёкге 277 кере чыкъланды. «Ол кыайда учса да – Ханкону, Таллинни, неда Ленинградны кёгюнде – фашистле жигит лётчик Байсолтановну ючюн сынаидыла», - деп

Байсолтанланы Алим.

башланады документ.

Бизни 22-жыллык жигитибиз 45 хауа сермешде душманны 19 самолётун жокъ этгенди, ол санда кесинлей төртюсюн, аскерчи нёгерлери бла бирге – 13, экисин а душман аэродромгъа чабыулукну кезиунде. «...1941 жылда 14 сентябрьде душманны беш самолёту Стрельняны тийресинде бизни аскерлеге от ачаргъа умут этдиле. Жолдаш Байсултанов терк окуна душманнга кыажу сермешни башлайды. Кеси Ю-88 самолётну агъызады, кыялган душман самолётла уа бизни аскерлеге жукъ да этмей алайда кыачыл кутуладыла...» - деп жазылады сайтда басмаланган документледе. Саугъалау кыагыт бла толусунлай да анда шагырей болургъа онг барды.

Уммайланы Мухажирге уа бу сыйлы ат жалаңда 1990 жылда кыайтарылганды. Ол заманда СССР-ни президенти Михаил Горбачев тарых тюзлюкно тохташдырып, 20-дан аслам ветераннга Улуу Ата журт урушда кергюзтген кишиликлери, батырлыклары ючюн Совет Союзу Жигити деген атны атагъанды. Аланы арасында уа кёчгюнчюлюкно сынагъан халкъланы келечилери да бардыла: кыалмукулу Эренца Бадаева, чечени Мовлида Висаитова эмда таулу Уммайланы Мухажир. 1995 жылда уа Россейни президенти Борис Ельцин тогъуз кыарайлы уланнга РФ-ни Жигити деген атны атауун юсюнден Указыны чыгаргъан эди.

59 гвардиялы стрелковый дивизияны 179 гвардий стрелкочю полкуну пулемёт ротасыны

Уммайланы Мухажир.

командири гвардий лейтенант Уммайланы Мухажир 1943 жылда июнь айда командованияны буйрукъларын бет жарыкълы толтурганы эмда немислилеге кыажу кызауатда кишиликни, батырлыкны юлгюсюн кергюзтгени ючюн Кызыл Байракны орденине тийишли керюлген эди.

Таулу жашха былай бийик кырал саугъа нек берилгенди? Башында белгилеген сайтда басмаланган документде айтылганыча, «...Привольный эл эмда 163 номерли бийиклик ючюн немисли уууулаулагъа кыажу урушда жолдаш Уммайланы Мухажир болмагъанча уллу жигитлик эм батырлык этгенди эмда сермешни кыйын болумнда подразделениягъа тюз кергюзтгенди. Кесини кыаууму бла кыршоугъа толген кезиунде ол урта аскерчи болганын ачыкълагъанды.

1943 жылда 8 майда душман аскерле контратаканы башлайдыла. Биринчи тизгинде танкла келе эдиле, аланы ызларындан а – автоматчикле. Бир кюнню ичинде душман аскерле былай беш контратака кыурагъандыла. Уммаев башчылык этген кыауум, немислилеге уллу кыоранч салып, аланы барысын да тохтачланды, ол угъай, бизни аскерле кеслери да төрт атака бардырып, магъаналы жерни кыоруулагъанды. Уммаев ротасы бла шолкуну мекямына кирип, анда бек эздан 100 немислини жокъ этгенди».

Анга Александр Невскийни майдалы берилгенде уа, малкъар халкъ Орта Азиягъа бла Кызахастаннга кечюрюлгенли

Бабаланы Магомет.

бир ай толгъан эди. 1944 жылда 10 апрельде чыгарылган саугъалау кыагытда аны юсюнден былай жазылады: «Одесса ючюн сермешледе стрелкочю ротаны командири гвардий тамата лейтенант Уммаев болмагъанча жигитлик эм батырлык этгенди. Одессаны тийресинде душман аскерчиле контратака башлайдыла. Жолдаш Уммаев стрелкочю ротагъа башчылык эте, душманны алгъа барыуун юч кере тохтады. Ол ротасы бла бирге алгъа ёшюн ургъанды, «Ура!» деп кычырып, биринчи болуп шахарны тийресине киргенди. Бу сермешле кьол тутушууда Уммаев кеси 18 немислини ёлтюргенди, аны ротасы 200 душман аскерчини бла офицерни жокъ этгенди, 10 немисли жесирге алынганды, кеп санда трофейле тизгендиле. Кыачыл баргъан душманланы ызларындан болуп, Уммаев Одесса шахарны арасына киргенди эмда ротасы бла бирге энтта 100 аскерчини ёлтюргенди».

Сёзсюз, былай шартланы окуясанг, ол койсюз урушну ачылыгын, кыйынлыгын да толунгъалайса. 22 жылы толгъан таулу жаш кьол тутушда душманнга бетден-бетге кыарап, 18 адамны жокъ этгенди, дагъыда ротасы бла бирге да кеп немислини кыырганды. Битеу бу затланы да кез аллынга келтирсенг, бюгюн а биз аллай жигитликни эталырма эдик деп сагъышха кыаласа.

Неда, сёз ючюн, сайтда гвардий кичи сержант Бабаланы Магометни жигитлигини юсюнден да былай шартла бардыла.

Ол 1-чи Белорус фронтну 7-чи гвардия кавалерийский краснознаменный корпусу 14-чю гвардий кавалерийский Мозырьский краснознаменный Суворовну орденине тийишли дивизиясыны кыауумунда Юг, Ара, Белорус, Сталинград фронтлада кьуллукъ этгенди.

Баба улу 146-чы гвардий артиллерия-миномёт полкуну 5-чи миномёт батареясыны наводчи болганды. Бир-бир тарыхчыла жазганыча, ол СССР-ни Жигити деген атак тийишли керюлген таулулары арасындады, алай кечюрюлген халкъны уланы болганы ючюн аны алалмай кыялганды.

Бабаланы Магометни жигитлигини юсюнден былай шартла бардыла: «Пулавы районда сермешле душман аскерле артиллериядан от ачкан кезиунде Баба улу заряжающий болуп, кесин борчун бир минутха да тохтамаганды. Алай бла ол батареягъа салынган буйрукъну толтурургъа себеплик этгенди. Одер черек ючюн сермешде уа ол наблюдательный пунктун ал тизгинде эди. Батарейаны командири жаралы болгъанда уа, кызауат кыаты болганына да кыарамай, аны сермеш баргъан жерден чыгарганды. Жолдаш Бабаев кырал саугъага тийишлиди – Кызыл Жулдузну орденине», - деп жазады аны командири Володарский.

«Подвиг народа» сайт дайым документленен толтурулгъанлай турады. Былтырдан бери 12,5 миллион документге кыошакъла этилгендиле. Кырал саугъала иелерине берилмей кыялгъанлары бла байламлы 500 минг шарт ачыкъланып, аскерчи этген жигитликни юсюнден документле кыошулгандыла. Шахарланы, эллини душман аскерледен эркин этген жигитлени саугъалау бла байламлы 6 миллион жангы документ басмаланганды.

Бу шартла уа ол кыялы урушда аппасын, атасын, кыарындашын тас этгенле, жууукъларыны юслеринден бюгюннге деру жукъ да билмей тургъанла жууукъ заманда аланы ачыкълап, 71 жыл мындан алгъа бардырылган кыялы урушну битеу жигитлери атлары ёмюрлюк болурла деп ышандырадыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

КЕЛДЕН КЕТМЕУ

Аланы юслеринден туудукъларыма дайым сагъынама

Атам Баширни эки юйдегисинден сегиз жашы бла юч кызы бар эди. Бу суратдагыыла аны биринчи юйдегисинден Казим бла Тенгиздиле. Чырайлы, тизгинли улана эдиле. Сыфатлары бюгюнча кез аллымыда турадыла.

Биринчи, окуулу, билмилли жаш, урушха деру Нальчикде эл-мюлк техникумда орус тилден бла литературадан окутханды. Бир арада уа школланы ишлерин да тингенди. Бизни мектепге Булунгъа да келгенди.

Географиядан дерсиз бара тургъанлай классха киреди. Бироз олтурады, дерсин барганына кыарайды. Устазыбыз Талип Лашев бла да халпар айтады. Ол а мени кыобарады

да: «Аппаев, айтчы Американы Бирлешген Штатларыны ара шахарларыны атын», - деп сорайды. Мен а турама да: «Баширтон», - дейме. Ала экиси да кюледиле. Талип: «Олтур, санга беш», - дейди кыарындашыма: «Атабызны атын эсде тутханынг иги эди», - деп, дагъыда бир кюледиле.

Казим 1941 жылда 18 октябрьде фронтха кетеди. Аны бла ол жокъ болуп кыалады. Тенгизни уа 20 апрельде 1940 жылда аскерге чакырылган эдиле. Андан да халпар болмай турады. Ким биледи, кыалайды, кыяллай жерледе кьуллукъ этди?!

Азиядан кыайтханыбыздан сора 1957 жылда Нальчикде жумуш бла айлана болама.

Адамла кыатында сюелип тургъанынмай, бир эр киши, кеп кыарап, кыатыма келип саламлашады, Эзеланы Ньюзор болганын айтады.

-Сен, Аппайладанмыса, - деп сорайды.
-Хау, - дегенимден сора, дагъыда: «Кыарындашынг бармыды?» - дейди.
-Эки кыарындашым урушдан кыайтмагъандыла», - дегенимде, ол Тенгизни юсюнден былай айтады:

-Мен Воронеж тийресинде, ауур жаралы болуп, госпитальда жатама. Сууспадан ичим кыйюн барады. Бир зат бермейдиле. Не этерге билмейме. Тенгиз да ары келеди. Аны бла танышабыз. Сора, врачлаа кыаууму, суу бер деп тилей-

ме. Ол а жарым литр банка бла бир келтиреди. Аякъл жаныма олтуруп, кишиге да кергюзтмей ичиреди. Аллахны зауукълугун алгъан эдим.

Анда башха Тенгизни юсюнден халпар эшитмедик. Суратдагы жашланы жарсыулу кыадарлары алайды.

Манга уа быыйл 93 жыл болгъанды. Ата журт ючюн жоюлган кыарындашларым дайым эсимдедиле. Сабийлеге, туудукъларыма аланы юслеринден айта турама.

АППАЙЛАНЫ Магомет.
Булунгъу эл.

Сабийлик

Озган кыйгылылы жылланы шагъатларына кырай, сейир этесе адамны кючюне, тѳзюмюне. Къаллай урушну хорлап чыкыдыла, къаллай кыйынлыклагга чыдадыла. Къурчдан да къаты адамла деригинг келеди.

Аталаны Азурну жашы Хусей да ма аллай кишиледенди. Тогузунчу майда, Хорламны Кюнюнде, анга 100 жыл болады. Алгъаракъда сыйлы акъсакълга тюбеп, ушакъ этген эдик. Эси алааматды. Сабийлигинде бузоула кютюп башлагъан заманларындан бююнлюкге дери жашаунда болгъан ишлени кюн кюню, сагъат сагъаты бла окуна айтады.

Хусей Тѳбен Холамда (Усхурда) туугъанды. Акъылбалыкъ болгъунчу окуна, атасыны маллары кютюп, Баш -Тыкыр бла Шау -Хуна тийрелеринде ѳтдургенди. Ара мюлке къуралгъынчы ол жайлыкъла Атталаны жерлери болгъандыла.

Жайда алайладан узакъ бармай акъ суучу жашла да маллары тухандыла. Аланы араларында кыра таныгъанла да бар эдиле. Аланы болушлугу

Хусей болгъандыла. Былагга таматалыкъ этген а Согаланы жашлары эди. Алты, жети ай къуллукъ этгенден сора командирлерин тутуп кетедиле. Аны бла полк чачылады. Бир-бир жашланы башха бѳлюмлеге ашырадыла. Атта улуну юйге жибередиле. Келгенлей окуна эл Советни секретарына айырадыла.

Биринчи сермеш

Немис -фашист аскерле бла къазауат башланганда, Тѳбен

Ол заманнга гитлерчиле, Кыбарты-Малкыарны жерин алып, Осетиягга, Дагъыстаннга ѳшонлеп тебирейдиле.

Миномѳтчула Чеченде Червлѳнная элни къатында тохтадыла. Хусей биринчи сермешге да алайда кире-ди. Билмей тургъанлай была тургъан жерге немислиле чыгып къаладыла. Танклары, аскер машиналары да бардыла. Эки жанындан да

ны ташыгъанды. Бир ащикни ауурулугу 45 килограмм бола эди. Топну атардан алгга да къыйналыргга тюше эди аскерчиле.

Берлинни алыугга къатышы

Андан сора Белоруссияны жерине ѳтдуредиле. Экинчи Украина фронтну санында уруш этедиле. Ол кезиуде миномѳтчула Гомель, Барановичи областьланы азатлауда боладыла.

сберга», «За взятие Берлина» майдалла жылтырай эдиле.

Уруш эте, Холамдан Берлинге дери бардын, бек кыйын сермешинг къалайда болду, дегенимде, Хусей Таганрог тийресинде, деди. Биз болгъан жерде немислиле асыры кѳп топ-окъ атхандан, ол тийре сабан агач бла жер сюргенча болгъан эди, деп жууаплагъанды.

Мамыр урунуу, сый, даража, махтау

Хорлам бла къайтхан солдатха ата юйюне жолу алыкъа узакъ эди. Туугъан жеринден кѳчюрюлген халкыны ызындан Орта Азиягга барады. Кыргъызстанда Фрунзе областыны Кант районуну Дмитриевка элинде жууукъларын табады. Аладан тансыгъын алгъынчы конторгга чакъырадыла. Билими болгъан адамга бухгалтер ишни буюрадыла. Кавказгга къайтхынчы алайда ишленди.

Андан Кавказгга 1962 жылда къайтханды. Келгенлей Урванда тохтаиды. Юй-журт жарсыуун тындыргъандан сора иш къыйгылы болады. Билими адам къайда да керекди. Энде эки тюкен бар эди да, бирин Хусейге бердиле. Ол аны таматасы болуп 1988 жылгга дери ишленди. Кѳлге болушханды. Алгын ахча болса да, излеген затынгы тапхан кыйын эди. Адамла анга келгендиле. Ол да алагга кѳп зат мажаргъанды. Элчилени кѳптеринден ыразылыкъ тапханды.

Токъсан беш жылнда юйюне баргъан эдим. Аны бла олтургъан эки-юч сагъатны ичинде Урванны жартысы келген болур эди акъсакъланы

Юбилей Сынамлагдан, ѳтгюрлюкден эмга озгурлу жумушлагдан толуге ѳмюр

атышы башланады. Танклары топлары келип тийселе, жер къалтырай эди. Миномѳтчула да аланы марап атадыла. Эки танк бла эки аскер машинаны кюйдуредиле. Гитлерчиле арха къачадыла. Ол сермешде энци жигитликлерин кѳргюзгенлеге аскер саугыла бердиле. Хусей «За боевые заслуги» майдалгга тийишли болды.

Миномѳт бѳлюмюне командири

Ол кюн душман атхан топдан-окъдан кыркып, Хусейланы бѳлюмюне таматасы бугъуп, сермешге къатышмай къалады. Бу иш ачыкъ болады да, полкн комиссары уа аны орунуна таулу жашны салады. Алай бла уруш бошалгынчы дери ол миномѳт расчѳтну командири болуп тургъанды. Ала, душман бла бетден - бетге чыгып, къол сермешге да кире тургъандыла. Аллай атышуладан бирлеринде алты нѳгеринден кючюсун тас этген эди.

Кыркъ ючюнчю жыл январьда фашист ууучлаучула къачып, Ростовда кеслерин бегитдиле. Аны кыолларындан ычхындырмазгга къаты кюрешедиле. Болсада энди бизни аскерле аладан онглу эдиле. Февральда шахарны эркин этедиле. Анда Хусейни миномѳту, снарядланы белгиленген жерлеге атып, немислилени кыруруп тургъанды.

Андан сора быланы аскер бѳлюмлери Украинаны азатларгга къатышханды. Хусей нѳгерлери бла Таганрог, Мелитополь, Каховка, Запорожье, Донбасс шахарланы немислиледен эркин этгенди. Ызы бла Кырым ючюн къазауатха да киредиле. Жарым айрыкамны кырушууга алгъанда, Сиваш кѳнню юсю бла жау аскерле барыргга керек эдиле. Миномѳтчула уа Перекоп бла.

Кыркъ тѳртюнчю жылны жаз басы эди. Жауундан, балчыкъдан топланы элтген машинала батып, баралмай къаладыла. Ол заманда алты километр чакълы жерге солдатланы бир къауумлары миномѳтланы тартхандыла, къалгъанлары уа миналаны элтгендиле. Хусей ол кече, нѳгерлерин да алып, дагъыда эки кере къайтып, снарядла-

Уруш жолла Хусейни Приблтикагга да элтдиле. Аны эркин этген сермешлеге да къатышанды. Андан сора Кенигсберг шахар къатына ѳтдуредиле. Алайда уа бир да болмагъанча къаты уруш баргъанды. Топ, окъ тиймеген атлам жер къалгъанды.

Кыркъ бешинчи жылны январь айы. Кыр тобукъгга дери, юфгюрген жел жиликлеге жетеди. Кеси уа жижи жер. Кыш къыямада тобукъгга

Аталаны Хусей юйюрю бла.

туугъан кюню бла алгъышлай. Хар бири да къчакъллап, жюз торлю алгъышла айта эдиле.

Юйюрюню юсюнден айтханда, байбийчеси Жаболаны Якубну кызы Нюристиана бла эки кыыз, бир жаш ѳддургендиле. Ала да окуулула, билимли болгъандыла. Бирер жерде юй-журт къурап жашайдыла. Анатолий физика илмуланы кандидатыды. Сабийле, туудукъла да бирге юйге кыйышса, ол Хусейни эм къууанчы такъыйкъларыдыла. Аланы, тийресин, ахлусун къууандыра, урушну, урунууду да жигити, сау ѳмюрню кѳрген Атталаны Хусей мындан арысында да кѳп жыл жашасын!

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Хусей (ортада) фронтчу нѳгерлери бла.

бла, жашчыкъ окъургга, жаргга да юйренеди.

Элге жыйышхандан сора алгга бешинчи, артада уа жетинчи классланы программаларына кѳре экзаменлени алгъадан берип, шагъатлыкъ къагъыт алады. Ара мюлк къуралгъанда, аны эсепчи этип таугга жибередиле. Анда малны, адамны санын тергеп, къауум жыл ишленди. Отуз алтынчы жыл комсомолгга кире-ди, кесин да колхозну правление кыошладыла.

Аскерге

чакъырылыу

Бираздан Хусейни аскерге чакъырадыла. Нальчикде, шѳндюго Александровка тийресинде къуллукъ этгенди. Ол заманда алайда 126 атлы полк тура эди. Аны командири орусу болгъанды - патчах аскерни генералы. Офицерлени да асламысы орусула. Солдатла уа бу тийрени адамлары: малкъарыла, къабартылыла, догерлиле эм башхала.

Хусейни биресини таулу жашладан Созайланы Идрис, Чабдарланы Мусса, Алийланы

Холамдан 111 адам кетгенди фронтха. Аланы кѳбюсун Хусей ашыргъанды. Хорламдан сора жаланда 26-сы къайтхандыла юйлерине. Бююнлюкде аладан жаланда Хусей сау-саламатды.

Атта улун аскерге экинчи кере 1942 жылда март айда чакъырадыла. Бу жол анга юйюне терк къайтыргга тюшмеди. Миллионла бла жанла жутхан, тѳрт жылгга созулгъан къазауатны ахырына чыгъаргга керек эди.

Бу тийреде жыйылгъан тѳрт жюзге жууукъ адамны Краснодар крайны Усть-Лабинск шахарына элтдиле. Анда аланы торлю-торлю аскер усталыкълагга юйретедиле. Холамлы жаш миномѳтчу болады. Биресине эки таулу, бир къабартылы бардыла: Гилхяланы Илияс, Муртазланы Солтан, Хажид-Сеид Оришев.

Алайда 120-миллиметрлик миномѳтладан атаргга юйретедиле. Ол кезиуде немислиле Кавказгга кирип тебирейдиле. Бир къауум аскер бѳлюмлени Грузиягга кѳчуредиле, ол санда Хусей къуллукъ этген миномѳт полкн да. Бир кесекден а Грозный тийресине къайтарайдыла.

Ала тууган кырындашлар эдиле – Түменланы жашлары: Кыралбий, Къурманбий, Къарашай. Биринчиге терк-терк жолугуша турганда. Кышхатауда аш-азык комбинатта ишлей эди. Сол кыолундан кыйялуу. Урушда чачдыруучу окъ тийгенди. Ышармай селешмез эди. Бир огурулу, жууаш адам. Ол а кённо көрген, кызауатны отунда кюерге, сууукдан юшюрге, сууга батарга да аздан кыалган солдат эди.

Къурманбий Бабугентде «Чирик

Къурманбий бийик ёсюмлю эди. Кыралбий андан бир кесек алашаракъ, алай экиси да – кырылуу жашла. Душман бла чынтты жигитлеча сермешгенди. Къорууланууда кыаяча кыаты тирелгенди, атакада гитлерилени индеклерине биринчи болуп киргенди.

Эсимдеди бир жыл бизни газетде басмаланган сурат. Вздоз тизилип, биринчи тизгинде кырындашлар. Алларында – коммандир, ол Кыралбийни «За

мешге кирдик. Кёп финлилени ёлюклерди акъ кыарда кыалдыла, кеслерди да акъ халатла кийип эдиле. Бизни кыаумда жаланда Къурманбий бла мен кыалган эдик. Алай болур эди Аллахны буйругу. Март ай эди. Артка кете, кел ичине киребиз, башха амал жокъ. Финлле ызыбыздан боладыла.

Мен артка айлануу атама, душманны бир кесекте тырча, ол кезинде Къурманбий арткаракъ кетеди да, мени кыоруулайды. Суу

жокъ эди. Командирни кесине бойсунган солдатланы кыайсы бирине да буйрукъ берирге эркинлиги барды. Алай быллай кезиуде кеси ырызлыгынын сорган да тереди урушда.

- Жолдаш командир, эркинлик бер манга ол пулемётланы, пулемётчуланы да жокъ этерге! – деп Къурманбий аны алпында сөөледди.

- Сержант Түмен улу, кесинги аллай буйрукъ алганнга сана да, алгыла!..

Ол, баууру бла сюркелип барып, бир бири ызындан эки гранатны сызады. Пулемётла тохтайдыла. Сержант чабып алайга жетсе, фашист пулемётчуладан экиси ёлюп, бири уа кесин билягы сауутха жарашдырырга кюеше тура эди. Къурманбий автомат кыалагы бла аны кыоп-мазча этди.

Къабарты-Малкыарны махтауу жашларындан бири Түменланы Къурманбий кыралыны кёп улуу саугыларына тийишли болганды. Аны ёшюнуде Кызыл Жулдузуну, Ата журт урушун орденлери эм майдалла жылтырай эдиле. Кёнигсберг ючюн бек кыаты сермешле барганлары бизге Ата журт урушуну тарыхындан белгиледи.

Немисиле ол шахарны керти да бузулмазлык кыалагы айландырган эдиле. Гитлери айырмалы эссөвчу аскерлери кыоруулагандыла аны. Болсада ол заманда совет жигитлени тырарга кюч табыллык туюл эди. «За взятие Кёнигсберга» майдал эди ары жол! Кыалгы жол! Аны бир полкчуларындан кёпле агъач талалада, жол жанларында, кыолада, кырылада кыалгандыла – душман кыалайда жыккъса, алайды.

Түменланы жашлары Тууган журтубузуну алпында борчларын намыслы толтургандыла. Кыралыбызга кыыйынлык келген сагытта аны кыорууларга арсарсыз сөөленди.

Жаланда Къурманбийни бла Къурманбийни таныган ючюн окуяна бу туккумга энчи журметин барды. Түменлары халкыбызны атын айтдыргандыла. Ол кёзбау туюлду, жорекден айтылган хакды. Ма, сёз ючюн, бюгон а бу туккумну жигит уланы Альбертни кёп кыраллада танийдыла.

Хурмет

Къарындашлар аскер борчларын намыслы толтургандыла

кёл» колхозну сют-товар фермасына башчылык этип турганды. Кылыгында билмейме, тыш сыфатында уа Кыралбийге ушаган жери хазна жокъ эди. Чёрчекликери, батырлыклары бла уа бир бирден узакъ болмагандыла.

Къарындашлары 1939 жылда аскер куулукукыга бир кюн чакыргандыла. Алай нек болганын билмейме. Экиси да жаюу аскер полкда бир ротага тошгенди. Командирлери бир иги адам болур эди, аланы бир бирден айырмай, бир отделингя жарашдырганды.

Карелияны агъачларында жашла лыжалада учарга юйренгенди. Илшан атында кишиге оздурмагандыла. «Жаюу аскерчи туюшо билирге керекди. Топчуну, танкчыны иши башхады, жаюу аскерчиге уа душман бла бетден- бетге тубеширге, кыол сермешге кирирге да тошмей амалы жокъду», – деп кёп керез эсертгенди командир...

Финляндия бла уруш башланды. Аны солдатлары лыжалада учарга уста эдиле да, кыарда акъ халатлары бла бизникилени жанына терк ётоп, кёп халекли салгандыла. Терек башларында бугуунуп, снайперле кызыл аскерчиледен кёплени жыйгандыла.

ЖАРСЫУ

Кёз аллымдадыла - жашла, чырайлыла, кыарыулула

уруш башлары жылны алпында тош көрген эдим. Черек сууну онг жагысында ёмюрлюк чынарла ёсген бийик тейшо бла Кышхатауну орталарында терен кыолада эки самолёт бир бирлерин кыуадыла. Бирини кыабыргасында кызыл жулдузу жылтырайды, экинчисини терезесинден фашист белгиси бла кыара байракъ көрөнеди.

Сабиле, мен да ала бла бирге, тей башындан кыарайбыз. Кыайсы хорларыкъ болу! Кыара жорулу самолёт суу жагдада ташлагы тийип ууалгынына кыуандык. Жарсыуга, тошюм туюме айланган эди.

Ол кёп кыан тейюлген уруш бошлаганлы 70 жыл озгандан сора аны юсюнден кёп тюрлю оюмла жюрюйдюле. Алай биз барыбыз да, битеу халкы билген бир зат даулашсызды: совет аскерле фашизмни аркыа сюегин сыйдырганлары эм Берлинни алганлары. Кертиди, Улуу Хорламны багысы бир да болмаганыча уллу эди – 27 миллион адам. Аскер статистиканы билдируилерине кёре, фашизм бла сермешеле жоюлганлары

отвагу» майдал бла саугаланганы бла алгышлай эди. Сурат кыайда тас болду, кыайры ажашды, билмейме. Жарсыуга, биз, таулула, асыры уллу кёллюкюк этебиз аллай затлада. Ол а тарых магыаналы суратды. Аны багышы сауганыча сакларга керекди...

Финнлие бла уруш айтып болмазча кыыйын болумлада барганы белгиледи. Кызыл аскерчиле Маннергеймни кыоруулануу ызын юзгенлеринде, кёп солдатларындан кыуру кыалгандыла. Бизни жерлешлерибиз, бабугентчи жашла Кыралбий бла Къурманбий, кёп кыол сермешлеге бирча кыатышандыла.

Кыралбий айтхан хапарны унутмай турама: «Бир ненча адам болуп разведкага барабыз. Финнлилени позицияларына ётерге, топла, пулемётла орналган жерлерин билирге, онг болса, «тил» да алырга керек эди. Къурманбий бла мен да ол кыаумда эдик. Ары артык бек кыыйналмай ётебиз. Артка айланганда, душман солдатла чыгып кыаладыла алпыбыздан. Ала бизни ары ётенибизни көргенди, алай эслемегенча этип кыйгандыла.

Тубешдик бетден-бетге. Атышдык, ахырында кыол сер-

ичи бла терки бараллык эдинг. Юсюбюз-башыбыз да жиби. Кыалай-алай болса да, кыутдукъ бу жол да ажалдан...»

Билмей эдиле алпыкы кыарындашла кызауатны биринден бошاپ, бюгонда уллусуна кирликлери. Ала аскер кыулуклары боларга Улуу Ата журт уруш башланды. Энди кыарындашлар бир бирлеринден айырылдыла. Кыралбий жаралы болуп госпитальга тошду. Кыарашай тас болду. Къурманбий уа Берлинге дер жетердик. Кыалай узун эди ары жол! Кыалгы жол! Аны бир полкчуларындан кёпле агъач талалада, жол жанларында, кыолада, кырылада кыалгандыла – душман кыалайда жыккъса, алайды.

1944 жыл. Совет аскерле тохтаууз алгы барадыла. Алай хар шахар, хар эл ючюн уллу багыа тейерге тошеди. Немесиле бек кыаты сөөлип кюрешгенди. Хорлатханлары баям болгандан сора да.

Совет Союзу Жигити Варламов башчылык этген аскер бёлөм Выборг шахарны кыатында кызыу сермешге киреди. Гитлерчиле, пулемётладан кючюл от ачып, баш кёпюртмедиле. Аланы чачмай, алгы барырга амал

асламысы 1922, 1923, 1924 жыллада тууган жашла болгандыла. Бизни элден кыыркъ биринчи жылда аскерге кетген жашла эсимдедиле. Аллай хунерлигим болса, аланы барыны да суратларын ишлер эдим. Аталары элни ортасында салынган эсертмеде жазылдыла.

Гажонланы Солтан-Хамит, орта бойлу, кыара шинли, кыара кёзлю. Артык чырайлы эди деп айталлык туюлме. Кеси ырызлыгы бла кетген эди фронтха. Танк аскерледе кыулук этгенди. Вздозу командирин лейтенант Гажонланы Солтан-Хамит кыыркъ ючюнчю жылда июльда Курск Дугада болган демонгли танк сермешде жан бергенди.

Кыубайланы Ибрагим, ол да танкчы эди, белгисиз тас болганды. Бюгон ала мени кёз алпыма жашчыкылай келедиле.

Урушдан кыайтмагын кыашхатауулага аталган эсертмеде биринчи тизгинде Алпайлы Даутну жашы Окъуну атын кёреби. Бийик ёсюмлю, ариу жаш эди. Кызауатда жаюу аскерчи орта эсеп бла юч кюн жашай-

ды, дейдиле. Окъуп ненча кюн жашаганын билмейме. 43-чю жылда, госпитальдан чыккыгандан сора, аны бир ненча кюннге юйге жиберген эдиле.

Ол заманда көрген эдим Окъуну. Школда мени артымда партида олтурганды. Менден жаланда эки жылга тамата эди. Жангыдан фронтха кетди да, бир ненча кюнден а кыара кыагыты келди. «Окъ тюз да жорегине тийгенди, ых деп да ыныкхамаганды», – деп жазганды биргесине атакага барган нёгеры.

Тууган кыарындашла Кыубайланы Юсюп бла Мажау Брестни гарнизонунда эдиле. Экиси да тас болдула-тууган да этмегенча. Аталарын элде гитлерчиле ёлтюрдюле 1942 жылда. Ала тохтадырганын жангы низамга бузуккык этгени ючюн: ингирде сагыат сегизден сора тышына чыккыганды, ийнегин излей.

Зокаланы Адилбийни жашы Ибрагимни иги таний эдим. Сыфатлы, кыарыулу улан. Атасы фронтда эди. Кимден юйренгеннин айталлык туюлме, боксуну амалларын биле эди. Бир жол

Акцияла Бир мингеге жууукъ Георгиевский лента юлешингенди

Элбрус район «Георгиевская ленточка» битеуроссей акцияга кыатышанлы быйыл алты жыл болады. Волонтёрла Улуу Ата журт урушун ветеранлары турган юйге баргандыла, алагы Хорламны белгилерин саугалагандыла, таматаланы кызауат заманланы юслеринден хапарларына тынгылагандыла.

Артада ала КъМР-ни Парламентинде Жаш тейю палатаны эм Элбрус районну жер-жерли самоуправление советинде башында айтылган организацианы келечилери бла Тырныаузда жашаганлагыла бла шахарны кыонакларына бир минг чаклы эки тюрсюнлю ленталаны саугалагандыла.

Бу ишлени юслеринден айта, Элбрус районну администрациясыны администратиясыны жаш тейю политика жаны бла баш специалист Малкыарланы Мурат жаш адамла уруш аулакылада жоюлган аскерчилерибизни эсде туртарга керек болганларын белгилегенди. Уруш унутулмаганды, аны бла бирге уа совет халкыны жигитлиги да ёмюрлюкюдо, дегенди ол.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну администрациясыны пресс-службасыны башчысы.

Элген элге кече

«Георгиевская лента» деген акцияны чеклеринде Майский шахарны бешинчи номерли орта школуну жоуден артык окуучусу 71 метр узунлугу болган (Улуу Хорламдан бери озган жылланы санына кёре) эки тюрсюнлю тасманы ёрге кётюруп, орамла бла эмда белгили жерлени кыатлары бла ётдюргенди. Махтауну эсертмесини алпында аланы туберге жер-жерли администрацияны, билим беруи эмда культура бёлюмлени келечилери жыйылган эдиле. Алагы эмда ары келген жаш тейюге бла кыонакылагы бу тасманы тарыхыны юсюнден краеведение музейни таматасы Елена Фёдоровна толу хапар айткан эди.

Акция, жер-жерли администрацияны пресс-службасындан билдиргенлерине кёре, республиканы хар элинде да ётерикди. Май райондан сора ол Прохлада районнга кёчгенди. Шахарланы орамларында активистле хар кимге да эки тюрсюнлю тасмачыкыла юлешгенди.

Бизни корр.

Кызауатны от жолпары

Таулу связистни маршал Конев ыспаслаганды

Улуу Ата журт уруш бошалганы 71 жыл озган эсе да, ол кыанлы кызауатда сермешген кеп жигитлерибизни атлары ачыклангангай турадыла. Бу жол Тёбен Чегемден фашисте бла жанларын-кыанларын аямай сермешген Кырарайны, Малкыарны да махтаулу уланлары – кыарындашла Гочияланы Кичибатырны жашларыны юслеринден айтырга союме.

Кичи лейтенант Хусейин урушну аулакларында кыалганды. Тамата сержант Назир а жигитлигине шагатылык этген кеп орденлени, майдалланы да алып, сау-эсен ата журтуна кыайтхан эди. Ол 2000 жылда ауушханды.

Взводун кыуршоудан кыуулганды

Гочияланы Кичибатырны абадан жашы Хусейинни Улуу Ата журт урушну ал кюнлеринде окуяна Орджоникидзе шахарда кичи офицерлени хазырлаган училищеге окырга иедиле. Аны айырмалы бошап, ол кичи лейтенант чыныны алады. Ол 28 атлы аскер дивизияны 132 кавалерия полкунда взводу командири болады.

Аны кыаумунда жаш 1941 жылны июль айында Украинада Павлоград шахарны кыатында фашисте бла сермешуе киреди. Кызауатны ертен жоллары аны артада кеп жерге элтедиле, кеп сынаудан етдоредиле. Ол, кыайда да артка турмай, жауладан дерт алгангай жорюйдо.

Хусейин кыуулук этген дивизия эм кыыйн болумга 1942 жылны май айында тыошеди. Харьков таба барган Баренково, Лозовая, Изюм элени кыатларында фашисте дивизияны аскерчилерин кыуршалайдыла. Аланы юслерине кекден бомбала кыуадыла, жерде танкала топла бла урадыла. Бу болумда дивизияны аскерчилери кыыйн болумдан кыаум болуп чыгарга кирешедиле.

Совет Союзну маршалы Георгий Жуков Харьковну тийресинде сермеште улуу кыоранча да бир кыауму командирлени фашистлени кючлерин толу тохташдырмаганлары ючюн болганларын жазган эди. Кертисинде да Улуу Ата журт кызауатны тарыхында кызыл аскерчилени улуу кыауму 1942 жыл май айда Харьковну кыатында («Харьковский котёл») кыырылганды.

Ма алай ауур халдан кесини жигитлиги бла кыухаралды взводун офицер Гочияланы Хусейин. Сермешлени биринде ол жаралы да болады. Взводун сакылап, кеси да батырылык этгени ючюн

анга Кызыл Жулдузну ордени берилген эди. Аны жашау жолу 1943 жылны июль айында юзюледи. Кыбыла фронтда гитлерчиле бла сермеше, етгор таулу жаш белгисиз тас болады.

Окь, топдан да кыоркмай

Ортанчы жаш Назир Улуу Ата журт урушха кетгенде, анга жаланда 19 жыл толган эди. Аны аскери жоллары Дондан башлангы Сталинградха дери элтедиле, фашистлени уясы Берлинге, андан айлангы, Прагага дери жетгенди. Ол сызыны 167 кыурулуш-эксплуатация батальонунда взводу командири эди.

Эм алга Воронеж фронтда сызыны 448-чи батальонунда башлайды аскерчини кыыйн жолун. Воронеж фронтха уа генерал Ватутин командирлик этгенди. Николай Фёдорович таулу жашны энчи таныганды, аны батырылыгына улуу бага бергенди. Ол Белгородну, Сума, Полтава шахарлары фашистледен тазалауга кыатышханды.

Кызауатда кыргозтген жигитлиги ючюн ол кеп торло кырал саугалауга тийишли болганды. 1944 жыл сентябрьде анга Кызыл Жулдузну ордени берилген эди. Гочияу, душман аскерле юслерине окь жауун жаудура тургангай, ара штаб бла байламлыкыны кыуура ючюн, сюркелип барып, темир чыбыкыланы 11 жерде юзюлгеннин бири бирине жалгугаган эди. Бу ишни ол жаланда 30 минутну ичинде толтурганды. Ма бу етгорлогу ючюн белгиленгенди ол.

1943 жылны 29 июлунда 45 минутну ичине талай километрге созулган сызыны ызын жарашдырган эди Назир. Сызы командануо баш командири генерал Плещенко бла байламлы болурга керек эди. Ол бу кыыйн борчну

толтурурга чыккыганында, окь, топ атылган бир да тохтамайды. Аскерчиле ол тийреде жети кюнню сермешгендиле, анча заманны ичинде да сызы, бир да бузулмай, тохтамай ишлеп турганды. Аны ючюн берилген эди Гочияланы Назирге Ата журт урушну 1-чи даражалы ордени.

Таулу улан совет аскерде эм сыйлыгы саналган «Жигитлиги ючюн» майдал бла эки кере саугаланганды. Андан сора да, «За боевые заслуги», «За оборону Сталинграда», «За освобождение Киева», «За освобождение Праги», «За победу над Германией», битеу да 15 майдалга тийишли болганды. Аны кызы Рая айтханыча, битеу саугаларындан «За взятие Берлина» деген майдалын багалата эди Назир.

Жууашы буйрукь

Улуу Ата журт урушну тарыхында баш жерледен бирин алган Корсунь-Шевченко операцияда сызыны жарашдыра тургангай жаралы болганды. Бир жол Гочияу улуну штабха чакырып, Висла-Одер операцияны алда барган белеги бла сызы болмай кыалганды, кысыха заманны ичинде аны тюзетирге керекди деп буйрукь бергендиле. Назир, эки нёгер да алып, аны толтурурга чыгыды. Ол кюн а жауун челекденча кыуады, аны юсюне аскерчилени жюкleri да ауур – темир чыбыкыла чырмалган катушкала, автоматла, башха керекле да бар.

Фашист самолётла уа кекден топла атханларны тохтатмаидыла. Жашла чыбыкь ызын тинте келип, танкла теплеп юзюлген жерлерин табдыла да, бирге жалгайдыла. Алай сызыны биягы жюкьду. Ол кезиде уа совет аскерчилени юсюне немис танкла келип кыаладыла. Ала снарядла кызган жерден чунгурга буугадыла. Анга адам ийнанарыкь да болма, алай танкла ала букьган жерни юсю бла етпор кетедиле. Андан ары бир 300 метр чаклы темир чыбыкь юзюлп турганын ачыклайдыла.

Махтау берну

Сызы жангырылганда, маршал Конев аны ким жарашдырганды деп сорады, деп эсгеричю эди Назир. Аны атын, тукьмун айтханда, ол жигитлик кыргозтгени ючюн ыспас этген эди таулу жашха. Бу батырылыгы ючюн

Коневни буйругуу бла «За отвагу» майдалга тийишли кыюледи.

Совет аскерчиле немислени ызыларына кыуула бара, Гочияу улу кыуулукь этген 1-чи Украин фронтну солдатлары Польшага киредиле, Одер сууну онг жагысына етпор, алайда плацдарм салган эдиле. Андан алга бара, Силезияга жуууклашып, Берлин таба жол тутадыла. Ма ол чабыулары барысына да аллында сызыны жарашдырып барган Гочияу улуну взводу аскерчилери эдиле.

- Атам чыртада кызауаттан халар айтырга, махтангыра суймей эди. Биз, аны тегерегин алып, немча немислини етпоргенсе деп сорасак, кюлоп, сёзю бир жанына буруп кыю эди, - дейди Назирни кызы Рая.

1945 жылны 8 майында бизни аскерчиле Берлинни кючлейдиле. Хар совет аскерчи рейстагта кесин атын, тукьмун жарыга суйей эди. Гочияланы Назир да солдат чуруклары бла фашистлени уларыны акь мермер атаучулары теплеп, барып, кесини кыю ызын кыюйган эди аны кыбыргаларында.

Кыайда да юлголю эди

Кыанлы кызауат Гочияланы Назирге Хорламыны кюню бла бошалап кыалмаиды. 1945 жылны май айында Чехословакияны ара шахары Прага ючюн кызауатда башланады, анда гитлери

аскерчиледен кыалган эдиле. Аланы кыурутурга Совет командование 3-чю, 4-чю гвардиячы полкни иеди. Аланы аскерчилерини санында болады таулу улан. Прага фашистледен жаланда 12 майда тазаланады. Гочияу улуну 1946 жылны октябрь айына дери аскер кыуулугундан башына беш этмейдиле. Ююлган, чачылган шахарлары орунуна салган аскерчилени кыурамында кыуулукь этеди ол.

Юйдегисин ол Кызауаттан Акмолинск областыны курорт Боровое деген элинде табды. 1947 жылда Гочиялары Кызауаттаны Степняк деген шахарына кечедиле. Алайда «Каз-золото» деп шахта бар эди да, анда уста болуп ата журтубузга кыайтынчыга дери ишлейди. Ол кыыйн болумда да миллетни кёзон ачар ючюн командантладан эркинлик алып, миллет тепсеу ансамбль кыураган эди.

Тёбен Чегемге кёчюп келгенден сора лесхозда агьшчы, Калмыков атлы колхозда прораб болуп урунады. Кыайда да атын иги бла айдырганды. Юй бийчеси Текуланы Камбийни кызы Муслимат бла Назир беш сабийни есдоргендиле – Раяны, Тахирни, Зарифни, Зухураны, Русланны. Аны барысы да усталык, биллим алып, бирер жерде ишлейдиле.

**БОТТАЛАНЫ Мухтар,
ЖАЗАЛАНЫ Балуга.**

ЭСГЕРИУЛЕ

Бек насыплы кюнюм

Атам Журтубайланы Чиппа урушха кетгенден сора тууганма. Мени юсюмден билген да этмей эди. Уруш бошалап, хар ким юйюне кыайта башлаганда, кесим кибик сабийлеча, мен да атамны алына кыарал турдум. Алай сакылай эдим, аскер кийим кийген жангы адам керсем, биз а Кызауатта 8-чи ГЭС деген жерчикде тура эдик: «Сенмисе мени атам?» – деп чабыучу эдим алына. Анам урушучу эди, мен а, тынмай, алай этгенлей турдум.

Бир кере, тюз алай айтып, Хажиланы Баширни алына чабама. Ол а, мени ким болганымы билгенден сора: «Атанг сауду, мен аны кёрюп келеме. Бир кесекден ол да

келликди», – деп, башымы сыпайды.

Чабып, жашаган жерибизге келип, аппам отун жара, анам да аланы жы тургангай, Башир айтханын кыатлайма. Анам кюллаарын бошлап, отунлары жерге тыошгелери эсимдеди. Ол атамны кеси кёзю бла кыргенин айтхан эди: жаралы болуп, Украинада бир госпитальда жатыпты деп.

Анамны эгечи Абдулаланы Фатимат сыйлы устаз эди, кеси заманында Калинин кюлуундан сауга алган. Аны пропусказы бар эди да, ол, Украинага барып, Иртышово болур эди дейме, анда ол айтылган госпитальда атамны тапмаиды – чыгып кетип тура эди.

Атам а, кыара таныгган адам туюк, кыайлы да болалды – Жамбулда станцияга келип тыошеди. Алайда ауруп, кыарысуз болуп турган адам, жукулап кыалып, аркысына тагылып турган рюкзактын алдырады, майдалы, башха саугалары да анда болуп. Ким эсе да бауун кесип урлаган эди деучю эди.

Сора бир таулу жашха тубейди да, ол Журтубайланы Юзейирни юйдегиси былайдан узаак болмай жашаганын айтды. Ары барып, бизни халарыбызны билгенден сора, аны кесин жибермей, кыоншулары Хажиланан бир тишириу алып келеди биз жашаган жерге. Бир бирни алайда биринчи кере кёре-

биз. «Поездден тыошенде, эгечими жиялган таушун эшитген эдим», – деп ант этучю эди атам.

Ол бек кыарысуз эди, безгектен ауруп. Онеки адам тура эдик бир барада. Ол, не бек кыыйналса да, жер юйчюк ишлейди. Арта кетерикбиз деп, таулула юй салырга суймей эдиле анда. Атамы ауруу тутуп, бек кыалтырап, бек кыыйнала эди, болсада юй ишлеп башлаган эдик анда.

Алай кюнлени биринде кыарындашым Махти туууп, аны бешикке салып, анам колхоз ишге кетеди. Мен а, аны тебирете кетип, бешикни аудурама. Ёрге суюялмай, кыулуму сабийни бетчигини тубюне салып, жерде олту-

руп турганымлай, аппам кирип келеди. Ол халны кёрюп, жашларына бизни болумубузну ангылатып, кызыны кюлуна туруп, бизге бир кесек болушуга дейди. Аны бла эс да тапдырады.

Кеп зат сынаиды адам. Киеуонден аппам бек кыууанучу эди. «Журтубай улу, сени манга берген Аллах санга да кесингча бирни берсин!» – деучю эди. Урушну аллындан ахырына дери кызауат этген атам бир да жууаш адам болуучу эди. Аны биринчи кере кыргеним эсимде бек насыплы кюнча сакланады.

**ЖУРТУБАЙЛАНЫ
Кезибан.**

КЫЗЫУ СЕРМЕШЛЕ

Жангыз бир фашист танкны ётдюрмегендиде

Ючюнчю Украина фронтну танклары маруучу 7-чи энчи бригадасыны штабында батареяны командири тамата лейтенант Хабас Шадова мычымай позициясын алышындырырга эм Сешехервард шахарны кытында индекледе бегинирге буйрук болду. Фашист командование бери жангы бригаданы жибегенин билдиредиле. Къурч машинала билмей турганлай чыгып квалырга болукларын да эсгердиле.

Полкни командири подполковник Василий Штепан Шадова айтды:

- Бусагъатда фронтну башчысы, Совет Союзу Маршалы Толбухин селешгенди. Юсюгю бла жангыз бир фашист танкны ётдюрмегиз деп буйрук алайды. Болушлук керек болса, жиберликди.

Тамата лейтенант, стереотрубага кез жетдиргенлей, сескенген этгенча болду. Тюзюнлей батареяны юсюне 7 гитлерчи танк келе эдиле. Аланы ызларындан - жашил кийимли солдатла. Ала бирде аланы артиларына бугъадыла, бирде ачык жерге чыгадыла.

Командир, батареяны тюзюнлей марап атарга хазырлыгына къарап, жангыздан стереотрубаны кытына келди. Краснодар ючюн сермешде «сорокопятка» бла

бир немисли къурч машинаны бла жюк ташыучу эки автомашинаны кюйдюрменин эсине тюшюрдю. Николаев шахарны кытында жаралы болгъанын, Никопольда госпитальда жатханын да.

Фашист танкла уа жууукдан-жууук бола келедиле. Ары дери Шадов Балкан жарым айрыкамда, Белградда болган сермешлеге кытышанды.

Хабас, душман танкландан кезюн айырмай, бел бауна тагылып турган эки гранатны чыгарып, предохранительлерин кетерди. Тюз ол кезиучюке телефон зынгырады:

- Шадов, танклары керемиге?

- Кёремей а, кёреме, жолдаш подполковник!

- Болушлук керекмиди?

- Керек туююлду, кесибиб жетишаллыкъбыз.

- Ахшы, хайт де, солдат. Болушлук керек болуп къалса, билдирирсе.

Танкла уа келедиле, узун быргыларындан от чыгъа. Батареяга жетерге 300 метр къалган болуп эди.

- Батарея! Броньну тешиучю окъла бла фашист танклага от ачарга! - деп буйрукъ береди командир. Артиллеристле топланы артиларында тура эдиле, буйрукъну сакълап. Ала гитлерчи танкла бла биринчи кере тюбешмей эдиле. Аны себепли уа, абызырамай, ашыкбушукъ болмай, тынгылы хазырланып киришгендиде атышугъа.

Ма алда келген танкны башнясы кынгырына айланды, экинчи окъ аны гусеницасын къыркъды. Дагыда бирини къара тютюню чыккъды. Энди батареяны аллында ючюсю жанадыла. Алага къарап, комбат аны артиллеристлери уста мараучула болганларына къуанады. Тертюнчю танк гусеницасы юзюлюп, жеринден тебалай, тегерек айланады. Топ окъ къабыргасына тигенде, тохтады жеринде.

Шадов сынаулу артиллерист эди. Топланы тертерк атыуларына кёре, ол анга сол флангдан къоншусу болушханын ангылагъанды.

Танклары къалган ючюсю, алайдан ёталмазлыкълары ангылап, атмай тохтагъандыла. Аладан бирини башы ачылады да, Хабас таяккъа тагылган къол жаулукъну кёреді. Атмазгъа деп къаты айтды.

Ызы бла командири биллай буйругу эшитиледи:

- Сержант Сирфарян, рядовой Мартыновну, дагыда къатында болган солдатладан юч-тёрт адам алып, танклага барыгъыз да, аланы ичлеринде гитлерчилени сауутларын сыйыргъыз!

- Жолдаш комбат! Буйрукъну мычымай толтуругъа, деп сержант алга атлагъанлай, немисли танкчыла, кеслери чыгып, сауутлары атханларын кёрдю.

Душманны жети танкдан тёртюсю сермешни кезиучюде кюйдюле, ючюсюню экипажлары кеслерин жесирге бердиле. Аланы ичинде тёрт офицер, юч сержант, эки солдат бар эдиле.

Хапарыбыз гвардияны тамата лейтенанты, артиллерия батареяны командири Хабас Шадовну уруш жолуну жалаңда бир кесекчигиди. Аллай сермешле уа кеп болгъандыла аны Берлинге жетгинчи жолунда.

КЪУЛБАЙЛАНЫ АЛИЙ.

Антха кертчилик

Арсарсыз алган эди къолуна сауутну

Ата журтха жау чапханда, аны къорууларга сюелген жигитледен бири Ахкёбекланы Имейни жашы Ахмат эди. Аны Къызыл Аскерге 1941 жылда Холам-Бызынгы райвоенкоматы чакъырган эди. Ол заманда аны юч сабийи бар эди: Абукаш, Абдул-Керим, Лиля.

1942 жылда сермешледен биринде ол, ауур жаралы болуп, Бакуда госпитальда жатханды. Врачла къолларындан келгенча багып кюрешгендиде. Жарсыугъа, жанын сакъламагъандыла.

Сабийлеге уа аналары Абидат, аны эгечлери Шахлыкъ бла Ханбийче къаргъандыла. Жашла аскерде къуллук этгендиде. Андан къайтхандан сора, бирер усталыкъ сайлап, ишлеп, юйюрлерин кечиндиргендиде.

Абдул-Керим Ботталаны Чама бла юч жаш бла тёрт къыз ёсдюргендиде. Юйюр гитчеси Лиля Созайланы Юсюп бла юйюр къурагъанды. Экиси да Акъ-Сууда школда ишлеп тургъандыла. Бир къыз бла юч жаш ёсдюргендиде.

Абукашны да алты сабийи барды. Ол экинчи юйдегиси Кетенчиланы Зухура бла Акъ-Сууда жашайды.

Суратдагы аскерчи жашны юйюрюню къысха хапары алайды.

ОСМАНЛАНЫ ХЫСА.

КЕСИН АЯМАУ

Къалкъан болуп сюелди жауну аллына

Уллу Ата журт уруш башланганда, туугъан эллерин жаудан къоруулай, кёп жашла, къызла кетдиле къазауатха. Хорлам бла къайтханды да болдула. Алай асламысы уа, къанлы душман бла сермеше, уруш аулакълара атышыулада къалдыла.

Бирлерини юслеринден хапарлары жетдиле элдерине, юйлеринден кетип, таушсуз-чуучуз жокъ болуп къалгъанла да аз туююлдуле. Бу суратдагы жаш да аллайладан бириди. Ол Апполаны Чоллайны жашы Жибрилди. Туугъан Холамда этгенди. Анасы Ёлмезланы Кизийка эди. Аланы дагыда Нюрсийфат, Ахузат деп эки къызлары болгъанды.

Урушну аллында жыллада Чоллай юйюрю бла Хасанияга кёчюп келеди. Ишчи киши эди. Къолайлыды деп кулакка чыгъарадыла. Колымада олтургъанды. Бир къагъыты келеди. Тюрмеде малла бардыла, алага къарайма деп билдиреди. Андан сора хапары чыкмай къалады.

Жибрил аскерге да чакъырылады. Анда къуллукъ этип къайтхандан сора Хасанияда тохтаиды. Школда ишлеп тебирейди. Устаз эсе да, башха жумуш тындыргъан эсе да, андан хапарыбыз жокъду.

Фашист Германия къыра-

Ол кюнледе Жибрил юйдегили да болады. Тюбейланы Фазинка бла юч ай жашагъанлай, 115-чи атлы аскерге чакъырылады. Аскер кийимлери юсюнде, къолунда узун бичагы бла бир суратчыгы келген эди. Аны бла къазауатха кетди, ызына

Апполаны Чомай бла Кизийка. Къайтмады.

Биргесине таулу жашла да болгъандыла. Ол санда Акъ-Суудан Бачиланы Магомед. Артда, урушдан къайтхандан сора, ол атышыулары

Апполаны Жибрил.

биринде немислиле бизни окоплагъа топ-окъ къуйгъан кезиуде: «Оу, билегим», - деп, Жибрилни таушу чыккъан эди деп эсгергенди. Андан сора хапар болмады.

Урушда болгъаныны юсюнден ненча майдал, орден алгъанды, къаллай жигитлик этгенди деп сорадыла. Алай, мен ангылагъандан, жигитлик, къолгъа сауут алып, душман аллына ёрге сюелгенден башланады. Анда уа къадар буюргъанына кёре. Жибрил да къалкъан болуп сюелди душман аскерни аллына, арсанла сермешди, къыралы, миллети ючюн жанын аямады.

ЛЕЙЛУН УЛУ Х.

Проект

Патриот сезимле туугура

Кёп болмай Атажукинода Къызбурун элли фашистледен къоруулагъанлары эсгертемерини аллында «Атажукинода Хорламны Байрагы» деген аскер-патриот акция бардырылгъанды. Анга элли администрациясыны ишчилери, «Боевое братство» республикалы организацияны келечилери, кадет школну окъучулары бла усталары эм башхала кытышандыла.

Кадет школ-интернатны таматасы Ахмед Ойтов, жыйылынуу ача: «Бюгон биз районда Хорламны эм уллу Белгисин жаярыкъбыз. Аны бизге сауыгъа «Хорламыбызны жұлдузу» деген автопробегге кытышханла бергендиле», - дегенди.

Акция Уллу Ата журт урушда жоюлгъанлары бир минут шот туруп эсгерилден бла гюлле салуудан башланганды. Ызы бла берилген буйрукъга кёре кадетле Хорламны Белгисин жайгъандыла. Жаш аскерчиле кытышып бу кюнледе районда «Георгевская ленточка» деген Битеуроссей акция да тийишли бардырылгъанды.

«Атажукинода Хорламны Байрагы» деген акцияны къурагъанлары оюмларына кёре, жаш адамланы патриот сезимлерин айнытыуда, Ата журтха сый-мекликлерин кючлендирюуде быллай проектлени мағаналары уллуду.

Бизни корр.

КЪОРКЪУТХАН ХАПАР

Кёп азап чегерге тюшгенди

Урушну сабийлерин барыны да къадарлары бир кибик болмаганды. Алай аланы бирикдирген, бир ызгъа тизген бир зат барды. Халкъыбызгъа бир кибик жетген къыйынлык, адамыбыз чексиз кёп къырылганы жарсыу. Ол жылланы телюсюно зауукълу сабийликери къазауатны отунда кюйгенди. Заманындан алгъа абаданла болуп къалган, кезиу жетинчи акыл жыйган гитче жигитле урушха къажуа сюелгендиле. Улуу Ата журт урушну чагында ала чынты патриотла болганлары кёргюзтгендиле. Аланы урунуу жетишимлери эм чексиз жигитликери бизни халкъны эсинден бир заманда да кетерик туюлдуле.

Бюгюн урушну кёп ветеранлары – ала ачыкъны, жалангачлыкны да сынаган, бомбаланы, топ окъланы чачыуларын кёрген жашладыла. Ала къазауат сыйыргъан сабийликерин эсерине тюшореле, кёз жашлары тыялмайдыла. Унутмайдыла ала, баям, унутурукъ да болмазла сынаган къыйынлыкларын.

Георгий Михайлович Брыжко ол жашаган Звёздный посёлкадан сора да, районда эм республикада да кёпле танылдыла. Ол 1935 жылда августда Азов-Къара тизги крайны, буцагъатда Краснодар крайны, Кърым районуну Киевская ста-

ницасында къобан къазакъланы юйорюнде тууганды.

Ол былай эсгереди:
- 1941 жылны жайында, манга 6 жыл болгъанда башланган эди Улуу Ата журт уруш. Гитлерчи аскерле уруш башланганлай Краснодар крайгъа бек алгъа Къара тенгиз жанындан чапхан эдиле. Новороссийск шахар, Крымская, Киевская станицала ючюн къызыу сермешле баргъандыла. Бир-бир районла къолдан къолгъа бир ненча кёре ётгендиле.

1942 жылда саткычланы, полицияланы болушлукълары бла фашистле аналаны сабийлерин сыйыргъан эдиле – 3-ден 10-жыллыклагъа дери. Германиягъа аскер госпитальгъа жибериге медицина материальныча. Ол къауумгъа мен да тюшген эдим. Бизни Херсон областда Покровка элде орналгъа концлагерьге элтгендиле. Немислиле аны төп-тёгерекден къаты сакълай эдиле. Ачыкъ, жаланганчыкъ. Саламны юсюнде жатханбыз.

Фашистле иги кесек заманны ичинде сабийлени Германиягъа жибералмай тургъандыла. Болсада 1943 жылда бизни Мюнхенде аскер госпитальгъа тапдырдыла. Хар сабийге номер бердиле. Госпитальда ишлеп турдукъ, анда ёлген немисли солдатланы басдыруну да биз-

ге буюргъан эдиле. Сабийледен къан алып, фашист медикле сынау ишле бардыргъандыла.

Биз, бир къауум жашчыкъ, мен да ичлеринде болуп, къачаргъа умут этдик. Алай болмады ишибиз. Итлени болушлукълары бла тутуп, лагерьге къайтардыла. Азап чекдирюу башланды. Фашистле сол бутума мужура сукълан эдиле. Аны бла да къалмай, мени ёлтюрге излегендиле. Тенглерим, салам тюбюнде букъдурп, алай бла сау къалдыргъандыла. Къысхасы, ёлтюрге аздан къалганма.

1945 жылны башында совет аскерле концлагерьни азатлагъандыла, сабийлени юйлерине жибергендиле. Бизни Киевская

станцабызда оюлмагъан юй жокъ. Алай жаханмлик концлагерьден сора туугъан элим манга жаннетча кёрюндю...

1955 жылда, онунчу классны бошагъандан сора, Георгий Михайловични аскерге чакъыргъандыла. Мурманск шахарда связь училищени бошап, лейтенант Брыжко СССР-ни Къоруулау министерствосуну баш управленийына келгенди. Къысха курсланы бошагъандан сора ядро сауутланы жыйышдырыу жаны бла инженерни кулгугъна салынганды. Ол къаты жашырынлыкъда сакъланган иш эди. Андан 40 жыл озгуну анда кёрген затларындан кишиге бир зат билдирмезге къол салдыргъандыла.

1961 жылда ол Федосеева Людмила Николаевна бла юйор кзурагъанды. Жаш лейтенант ал кезиуде саулугъна чып тюшгенин сезген да этмегенди. Артдан-артах радиация кесин билдире башлагъанды. Бурденко атлы аскер госпитальда къанын кёп кере алышындыргъандыла.

- Мен бюгюн сау эсем, ол кёбюсюнде Людмила Николаевнаны хайырынданды, - дейди Брыжко. - Аны къайгырылуугъу болмаса, не хазна жашар эдим мен шёндюге дери. - Радиацияны уун ол бюгюн да сезгенлей турады.

Ядро сауутну сынаулагъа къатышханла дуниядан кёп тюрлю аруулары бла замансыз кетедиле, жашлай ёледиле. Георгий Михайловични чархына радиация арууну къыйын формасы киргенди. «Жер жюзюнде жашаудан багъалы зат болмагъанына тюшоннгенме, башха затла бары да бошдула», - дейди алгыннгы ядерщик.

Ол 1987 жылда августда подполковник чыны бла кетгенди Сауутланган Кючлени сатырларындан. Юй бийчеси Людмила Николаевна бла бирге эки къыз ёсдюргендиле – Натальяны бла Светлананы. Ала аталарыны ызы бла барадыла, бийик билим алгъандан сора аскер куллукуну сайлагъандыла.

Не кёп къыйынлык кёрген эсе да, Георгий Михайлович къадарындан тарыкъмайды. Туугъан журтуна алжаууз куллуку этгени бла ёхтемленеди. Кёп саугаларыны арасында «Кишилиги ючюн» деген орден да барды.

Улуу Хорламын 71-жыллыгы бла алгъышлай, юйюрю, шуёхлары, танышлары Георгий Михайловичге саулукъ-эсенлик, дуниягъа тынчылык, ырахатлык тилейдиле.

ТАУБИЙ улу А.
хазырагъанды.

ТИЙИШЛИ ЖАШАУ

Аты ахшылыкъ бла айтылганлай турады

Тёбен Чегемде атлары иги бла айтылган юйорле аз туюлдуле. Къонакъланы Магометни юйорю да аладан бириди. Бу ауузда угъай, республикада да аны жашларын танымагъан адам не хазна табылар.

Магомет, тамам жыйырма жыл да толгунчу, 1941 жылда Улуу Ата журт урушха кетип, къанлы душманнга къажуа сюелген биринчи бёлюмлени санында болгъанды. Аскер къагытын къолуна алганлай, муну тюзюнлей Прохладна шахаргъа жибердиле. Андан сора ахлу-жууукъну, къарындашлары Алийин, Омарны, Османны, Азретни андан хапарлары болмай къалады.

Арта Магомет кеси эсгергенге кёре, къазауатха ол Ленинград шахарны тийресинде киргенди. Къуршоугъа алынып турган шахарны тийресинде демлешлеге фашистлени 40-дан аслам дивизионы къатышханды. Мында уллу сермешле 1941 жылны июль айында башлангандыла. Магомет а ары октябрьде тюшеди. Анда ол нёгерлерни бла бирге бир ненча заманны душманни авиациясына къажуа уруш этгенди.

Бу сермешледе гитлерчилени жузле бла самолётлары агъызылгъандыла. Немис фашистле алгъа бир атам да аталмагъандыла. Адамланы, уруш этген солдатланы ачылыкъ къысып турса да, ала бачаманы атын жюрютген шахарны аякъ топ этдирмегендиле.

1944 жылда Магомет ауур жаралы болады. Нёгерлерни аны ёлген сунадыла. Атаккулдан бир жаш: «Анга дууа этип, жанлы зат тиймесин деп юсюне да чырпыла атып, алай кетген эдик», - деп эсгере эди.

Алай ол сау къалады, контуженный болуп, бек къыйналады. «Ёлмюнню къатында ауругъан да бал жалагъанлай», - дегенлей, биягъы аягъы юсюне болганлай, андан ары къазауатха кетеди. Алай бла, 1945 жылда сентябрь айда Япон урушха кирип, анда 1946 жылгъа дери турады.

Этген жигитлигин эсге ала, къырал аны кёп саугъагъа тийишли кёргенди. Къызыл Жулдузну ордени, Улуу Ата журт урушну I-чи эм II-чи даражалы орденлери, Ленинградны къоруулагъаны ючюн майдал, Япон урушда хорлам ючюн майдал, Жуковну майдалы, 1941-1945 жж. Улуу Ата журт урушда Хорлам ючюн берилген майдал, дагъыда аны кибик иги кесек саугъала сакъланандыла бюгюн да ветеранны юйюнде.

Урушдан сора Магомет элине къайтады. Миллет саулай кёчюрюлгенин билмей эшитмей келген жаш ауара болуп, не этерин билмей, къонш къабартлыгы элге жетеди. Анда мынга битеу малкъар халкъгъа келген палахны юсюнден айтадыла. Урушну ачы къыйынлыктын тауекел кётюрюп келген киши ол кюн сынагъаны айтып жетишдирича туюлдуле.

Болсада жаны чыкъгъынчы адамны умуту юзюлмейди. Магомет, кёп излеп, кёп айланып, кесини юйорюню Къазахстанда табады. Мында ол Гочаланы Кичибатырны къызы Фатимат бла бир юйорю кзурайды. Артах, Кавказгъа, къайтханларында, ала туугъан эллери Тёбен Чегемге келип тохтадыла.

Къонакъланы Магометни эсгерге, кеси ёмюрюнде аны бла шуёхлукъ, тенглик, жууукълукъ жюрютюп келген чегемли акъсакъл Габоланы Аслан былай айтады: «Ол кёпню кёрген эсли адам эди. Терен акъыллы, огуърлу. Къадар берген къуанчны, бушууну да кётюре билген алай тынч туюлду. Аны аллай юлгюлю къылыкъ кзурамына эл саулай намыс-сый бергени да бошдан туюлду. Аны жашларына берилген хурметни да чеги жокъду. Ма ол себепден Магометни аты айтылган жерде эллиле ёрге турадыла».

Магомет бла Фатимат сегиз жаш ёсдюргендиле. Ананы, атаны башларын ёрге кётюртген сабийледиле. Ким танымайды Салихни? Элде кьарт-къарыусуз болуп, аны болушлугун кёргемген хазна киши болмаз. Кеси тышында ишлейди, болсада аны хайырын республикада кёпле кердиле. Кулгурада ишлегенде да жарайды, кимине жыр жаздырады, кимине жол хакъ чыгарады, кимине мекям ишлерге болушады- къайсы бирин айтхын!

Мустафа уа! Жаннетли болчы адамны умуту юзюлмей кетгенди. Элге келсе, сыфаты бла, чырайы бла баргъан орамын жарытхан. Адамлыкъ шартларын а айтып, санап да бошамабыз. Уллугъа – уллугъа, гитчеге – гитчече, кесин суйдюре билген. Атагъа, анагъа къой, сау элге къара кийдирген эди. Аны асыраган кюнубюз эсибизден кетмейди, не адам кырдан бар эди анга бушуу этип келген. Ол зат аны адамлыкъ шартын кёргюзтеди.

Габоланы Аслан, Мустафаны сагына, хуржунундан къол жаулугун чыгарып, кёз жашларын сюрткю да, сора биз олтуруп ушакъ этген агъач юйчюкге къарап:

- Ма муну да атасына бла манга Мустафа ишлетип келтирмегенди, муну ауанасына киргиз», - деп.

Магометни уллу жашы Борис да энди жашайым-ашайым деген заманында кетди арабыздан. Ол ауурду дегенлеринде, къарындашлары анга этмеген не къалды, къайры элтмедиле, кимге кёргюзмедиле. Тыш къыраллагъа дери айландыдыла. Эки кере да Израильге элтип, андан бекышанып, къууанып да къайтхан эдиле, не медет...

Аслан дагъыда эски шуёху Магометни эсгере, аны юйорюню хапарын андан ары айтады: «Жашларыннан экиси, Ибрагим бла Шабас,

мени къабыргъа къоншуларымдыла, бир да болмагъанча адепли адамла. Сау болсунла, иги къоншудан иги не барды дуния башында? Ата-аналарыны къанларында болган игилик жашланы барында да танылады.

Юйорде кичи болган Маликни юсюнден энчи айтыргъа сюеме. Ол къарындаша, ахлу-жууукъгъа угъай, эллисине-жерлисине да сакъ адамды. Былай келсе, манга къайтмай кетмейди, атасын сагынып да олтуруучубуз. Аны юсюнден сёз башласакъ, кёз алмай, тынгылап турур».

Хорламын Кюнюнде Малик элде къартланы жыйып, атасына байрам этген бир иги төре чыгарганды. Жыл сайын, къайда болса да, келип, атасына этерик сый-намысны акъсакъллагъа береди.

ШАУАЛАНЫ Разият.

РЕДАКЦИЯНЫ КЪОНАГЪЫ

«Ыразылыкъларын саулай миллетге билдиредиле»

Быттыр Хорламны 70-жыллыгыны байрамыны алында Уллу Ата журт урушуну жылларында Къашхатауну тийресинде болган къазаутда жоюлган 300-ге жууук совет аскерчини къарындаш къабырларында стела ачылган эди. Мемориалны ишлетюню башламчысы Уллу Ата журт урушуну, урунуну, Сауутланган Кючлени ветеранларыны Къашхатау шахар советини башчысы Уяналы Викторду. Биз аны бла тобешип, излеу ишле андан ары къалай бардырылганларыны юсюнден ушакъ эттенбиз.

- 1942 жылда былайда барган къазаутда жоюлган аскерчилени атларын барысын да тохташдырырга онг болганмыды?

- Алгъаракълада Подольскда Къоруулау министерствону архивинде болуп, бу жерледе сермешген аскерчилени документлери излеп къорешгенме. Быттырдан бери уа энтта тёрт жыйырмадан артыкъ адамны аты ачыкъланганды, кёп болмай архивден жангы документле келгендиле. Алай бу шартла да толу туюндоюле. Сёзюсю, излеу-тинтиу ишлени андан ары бардырырга керекди.

Эсгертмени быттыр къуанчлы халда ачханбыз, алай алыкъа проект ахырына жетдирилгенди. Аны юсюнде ол къанлы къазаутда ёлген аскерчилерибизни атлары, ала къазаутка къайсы жерледен чакъырылганлары, башха билдириуле да жазылырга керекдиле. Ансыз ол белгисиз къабыр болуп къаллыкъды. Шёндю уа бу жумушланы тамларга къорешеме. Ма бюгон эрттени Черек районну администрациясыны башчысы Муртазаны Борис бла тобешип, битеу муратларымы билдиргенме. Ол да болушлукъ этерге айтханды.

Бюгонлюкде уа Калининграддан, башха шахарладан, элледен да мында асыралган аскерчилени жууукълары сёлешип, ыразылыкъларын айтадыла. Сёз ючюн, Калининграддан Ковалёвланы ююрюню келечилери саулай таулу миллетге ыспас этедиле. Бизни атлары-чуулары чыкъмай турган аталарыбызны-аппаларыбызны къайда асыралганларын табып, аланы белгили этип, хурметлерин кёренигиз ючюн сау болугъуз, дейдиле.

Бу кюнледе уа азербайджанлылары Къабарты-Малкъарда диаспорасыны келечилери келип, дуа да тутхандыла, гюлле да салгандыла. Ала эсгертмени тегерегин-башын тапландырырга къолларындан келгенича болушурга айтхандыла. Анда уа 32 азербайджанлы асыралыды.

Битеу да бирге уа бу къарындаш къабырда 17 миллетни келечилери кеслерине къабыр юлюш тапхандыла. Азербайджанлыладан сора да, поржюле, къазахлыла, къыргызлыла, узбеклиле, украинлыла да бардыла. Алгъаракълада горжюлен республикада диаспораларыны башчысы Анзор Лобжанидзе да сёлешгенди. Ол да болушлукъ бериге хазыр болганын айтханды. Бу адамла да жууукъларын унутмай, алагда хурмет этгенлери ючюн сау болсуна.

- Къабыр тас болуп къалырга да аздан

къалгъан эди...

- Кертиди, таулула кёчгюнчюлюкде тургъан 13 жылны ичинде анга адам да къарамагъанды, бу жерни мурса басып, къабыр ахырда кёрюнемей къалганды. Арт жылда уа черек жагъаны талап, сюеклени суу алып кетеди деген къоркъуу чыкъгъан эди. Аскерчилерибизни жангыдан асырагъа кереклисини къайгысын этип, республиканы оючуларына тилеп тургъанбыз. Эки жыл мындан алгъа аланы сюеклери башха жерге кёчюрюлюп, жангыдан асыралгандыла.

Былайда айтыргымы, бу къабырны, анда жатхан 300 аскерчини атларын да биз жаланда таматаларыбызны ахшылыкъларыны, адамлыкъларыны хайырындан сакълапкъанбыз. 1942 жылда октябрде Къашхатауга кирген жерде гитлерчиле бла къанлы сермешде Къабарты-Малкъарны къоруулагъан 37-чи аскерни экинчи дивизиясыны 875-чи полкуну аскерчилери къырылгандыла.

Ол къанлы кюнлени эслеринде тутхана айтханларыча, Герпегежден башлап Къашхатауга кирген жерге дери ёзен адам ёлюкледен толу болганды. Уруш жылда элде хазна эр киши къалмагъанды. Аны себепли акъсакъалла, тишируула, сабийле совет аскерчилени ёлюклерин жыйып, барысын да бирге Черек сууну жагъасында асырагъандыла. Ала немислиле Къашхатауга киргенде, бу ёзенде быллай бир адамны асырагъанларын кёчгюнчюлюкде да унутмай, жаш адамлагъа айтып, юйретип тургандыла. Аласыз ол тас болуп да къалыр эди.

- Сиз тинтиу-излеу иш бла кёп заманлы къорешесиз. Бюгонлюкде урушну юсюнден битеу шартла ачыкълангандыла дерчамыды?

- Бюгон-бюгече да тинтиулене тохтатмайма. Архивледе уа республиканы аскер тарыхы бла бирге эрттеги таулу элени, белгили адамларыбызны, адет-тёрелерибизни, тукъумларыбызны, культурабызны юслеринден документлени, жангы шартланы излеиме.

Алай Уллу Ата журт урушну тарыхы толусунлай тинтилгенди, бир белгисиз шарт да къалмагъанды деп айталмайма. Архивлеге туюмлей къалган документле да къаллай бир болурла? Къашхатауну тийресинде сермешни юсюнден бир жерде айтмайдыла. Немислиле Къабарты-Малкъарга Тамбукан кёлно жанындан киргенлеринде, къоруулау ыз Курп бийликкени тийреси бла ётгенди. Алайда уа эки ай баргъан урушда 400 адам жоюлганды. Кесигиз да сагъыш этигиз, Къашхатауга кирген жерде тогуз сагъатны ичинде уа 300 аскерчибиз жигитлеча ёлгендиле. Бу эки къазаутны ачылыгыны, кюйсюзлюгюн тенгештирген да къыйынды.

- Кертисин айтханды, тарых бек сейир илмуладан бириди, алай, сизнича, тинтиу ишле бла къореширге уа хар адамны да къолундан келмейди. Сиз а къалай кёлленгенсиз бу жумушча?

- Сюйген, билген ишинг бла къорешгенден уллу насып болмаз. Кёчгюнчюлюкде таматаларыбызны Къашхатауну тийресинде барган сермешни юсюнден хабарларына сейир этип тынгылауу эдим. Бери къайтханыбызда уа, акъсакъалларыбыз айтхан жер къайда болур деп бек алгъа аны излеиме.

Ол кезиуде уа Уллу Ата журт урушну тарыхына сейирим уллу болганды, бир китатны, кинону да къыймай окугъанма, къарагъанма. Генерал Захаровну китабында уа Къашхатауну тийресинде къазаутны юсюнден шартланы табама. Анда айтылган затла таматаладан эшитген хабарлагъа келишгенлери мени бек сейирге къалдырадыла. Ма андан сора бу жумушну ызындан болурга, жигит аскерчилерибизни атларын тохташдырырга, Къашхатауну тийресинде болгъан къанлы сермешни халкъыга баям этерге кереклисине толу туюнненге.

Андан сора да, атам Уллу Ата журт урушха къатышханды, ол бир онча кере жаралы да болганды. Ол да кёллендиргенди мени. Маамыр жашауну къоруулагъан, бюгон биз ырахатлыкъда жашар ючюн жанларын-къанларын аямагъан аталарыбызны, аппаларыбызны алларында борчлуду. Къолубуздан келгенича аны толтурурга, ёсюп келген тёлюлени да анга юйретирге керекди.

Бу эсгертме уа къуру къашхатаучулары бети туюндою – ол саулай миллетибизни ёхтемлиги. Халкъыбызга кир къондуруп, аты бандитлеге чыгарылып, киши жерине ашырылганларында да, таматаларыбыз адамлыкъ даражаларын тас этмегендиле. Былайда жоюлган аскерчилени жигитликлерин унутмай, бюгон биз алагда баш урурча этгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жюзжыллыкъ Зайнафха - Владимир Путинден алгъышлау телеграмма

Быйыл 3 майда Тырнау-уздан Хаджиланы Амитаи-ны къызы Зайнаф кесини 100-жыллыгын белгилегенди. Анга Россейни Президенти Владимир Путинден эмда Къабарты-Малкъарны Башчысы Юрий Коковдан алгъыш телеграммала келгендиле. Аланы иесине Тырнауузну администрациясыны башчысы экинчиси Ахматланы Марат бергенди.

Зайнаф 1916 жылда Черек районну Огъары Малкъар элинде тууганды. Ол жашлыкъларында да жигер, жигит, иш кёллю болганы бла тенглеринден айырмалы эди. 17 жылындан башлап колхозда урунганды. Кёчгюнчюлюкню жылларында уа ююрюк бла Къазахстанга туюмлей. Алай киши жеринде да, къыйынлыкъларга да къарамай, Зайнаф жигерлигин кёрюзтгенди.

Аны ол шартларына уллу багъа берилгенди: ол «За доблестный труд» деген майдалга тийишли кёрюлгенди. Къазахстанда Зайнаф Орус-

бийланы Мырзакъул бла юйор кювлери да болгандыла. Ала бир бирни ангылап 30 жылны бирге жашагъандыла.

Ата журтха къайтхандан сора Зайнаф отуз жылны Тырнау-узда 7-чи номерли тюкенде ишлегенди. Ол мында да жаланда махтау сёзлеге тийишли болганды. Иш кёллю тишируу энтта «Жигер урунган ючюн. Владимир Ильич Ленин тууганлы 100-жыллыгына», Хорламны, Уллу Ата журт урушну юбилей майдаллары бла сайгъаланганды. Зайнаф Амидавна тылны эмда урунуну ветераныды.

Алай аны жашауунда къара кюнлери да болгандыла, эки къызын асырагъанында. Болсада сынаулагъа, къыйынлыкъларга да къарамай, ол жаш бла къыз ёсдюргенди, бюгонлюкде уа алты туудугъуна бла аладан 14 тууганнга къууанып жашайды.

Алиса ТАРИМ,
Элбрус районну администрациясыны прес-службасыны таматасы.

Жоралау Хайырлы тирилик

Бу кюнледе Къарачай-малкъар жаш тёлюню айныуна себеплик этген «Эльбрусойд» фонд «Они сражались за Родину» деген ат бла акция къурагъанды. Ол жангыз Нальчикде угъай, Москвада, Санкт-Петербургда, Къарачай-Черкесде, Ставропольда да бардырылганды. Сагъынылган шахарлада уа аны фонду аладагы филиалларыны келечилери хазырлагъандыла.

Акция Уллу Хорламны 71-жыллыгына жораланганды. Фонду активистлери адамлагъа Совет Союзну Жигитлерини атлары жазылган алты мингден артыкъ жабышдырылуучу стикер хазырлап юлешгендиле. Аланы хар биринде да тёртеуленни аты, тукъуму, миллети белгиленгенди. Аны бла хар республиканы да багырларыны кимле болгъанларын окургъа, билирге онг чыкъганды.

Бу ишни мураты да анда эди- халкъга аланы атларын билдирирге. Ала уа жангыз тарыхыбызда угъай, хар жаш адамны да зсинде турурга керекдиле. СССР-ни халкъларыны ичинде урушха къатышмагъан бири да жокъду. Хар миллет да кесини ётгюр инсанларын танырга, алагда намъс берирге борчлуду. Аны себепли Москвада, Санкт-Петербургда бардырылган акциялада уа стикерле ара шахарлада болгъан Жигитлени

барысыны да атлары жазылып юлешингендиле.

- Россей Федерацияда эм жарыкъ, уллу байрамга Хорламны Кюню саналгъаны баямды. Аны себепли «Эльбрусойд» да жыл сайын анга тири къатышды. Бу акция эки ыйыккыны ичинде бардырыллыкъды. Андан сора да, «Бессмертный полкга» къошулулкъбуз, - дегенди фонду себеплик этген Тоторкулланы Алий.

«Эльбрусойд» быйыл да урушда болгъан жигитлерибизни юслеринден къысха документли роликке хазырлагъанды. Жылны ичинде кеслерини филиалларында ветеранла бла тобешиле да къурап, жаш тёлюню тюзлюкге, намысха, ётгюрлюкге юйретиле уллу кюч салганды. Аны бла да чекленмей, жууукъ заманда Совет Союзну Жигитини - Умайяны Мухажирни - юсюнден басмаланган китатны да презентациясын къураыкъдыла.

7 МАЙ – РАДИОНУ КЮНЮ

«Къуру да къууанч хапарла эшитдирирге излейме»

– Мариям, сен бу системада ишлегенли кеп болады. Радио десенг, эсинге не тошеди?

– Радио мени жашау халымды десем, ётюрюк болмаз. Къырк жылдан атлаганды мен бу иш бла кюрешгенли, келюм а бир кюнде да чыкмаганды этген ишимден. Аны кьой, солуу кюнде окууна бери келип, бу пултха сюелип, бир иги зат этеригим келеди.

– Радиога жолунг а къалай башланганды?

– Биринчи мен телевиденинга келген эдим машинистка болуп. Студент эдим ары чакъыргъанларымда. Кеси кесиме ышанмай эдим, аллай жерде ишлеримде деп. Мени бу ызга салгъанладан бири Макитланы Сафар болганды – халкъ поэтибиз, ишлеген адамны сыйын да кёрген.

Бары да манга ариу тюбеген эдиле: Шаханланы Нафисат, Мишаланы Аминат, Моттайланы Светлана, Гайылары Тамара, Жаболаны Людмила, Бачиланы Тамара, Жеттеланы Михаил, Биттирланы Жаухар, Атайланы Магомет... Тамата режиссёр Панасян бла Уяналаны Валентина уа мени биринчи устазларымдыла, пулт бла биринчи мени шагъырей этгенле да ала болгандыла. Артда уа, сабийле бла юйде тургъандан сора, Созайланы Ахмат чакъырып радиога келгенме. Мында ишим фонотекадан башланганды.

– Ол а эригиулю тоюлюм эди жаш адамга?

– Угъай. Фонотека бизни ал-

Тебердиланы Мариям, Геляхланы Маликни къызы, Къабарты-Малкъарны республикалы радиосунда ишлегенли 41 жыл болады. Ол КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусуду, Артиаданы алтын майдалыны иесиди, КъМР-ни Парламентини сыйлы грамотасы бла сауғанланганды. Бююн ол бизни ушакъ нёгерибизди.

тын хазнабызды. Анда хауа да башхады, плёнка ийиси бла. Анда мен кеп ишлемегенме, пулт мени кесине бек тарта эди. Бютюнда тюз аллыбызда аппаратныйде радиону звуко-режиссёрлары Энейланы Рая бла Бадалова Амина ишлей эдиле да, аладан, ол пултдан да кёзюмю алапмай турдум, орус редакцияда звукорежиссёрга жер табылгъынчы. Анда уа мени Борис Бербеков юйретген эди. Ол кеси редактор болгъанлыкъга, пултда ишлей да биле эди.

– Фахму, билим, ишге келюу бла берилиу - бу ючюсюнден кьайсы бек керекди радиожурналистге?

– Барысы да бирге. Алай болмаса, журналист болгъан кыйынды. Ол не бу адам бла радиорепортаж этер ючюн, иги хазырланьрга, аны ишини юсюнден не къадар кеп билдирге керекди. Насыпха,

мени бла ишлегенле ол затны иги анылайдыла.

Радиога кимге да юлгю болурча алгъын эм бююн ишлеп тургъан радиожурналистле кепдюле. Анна Жильцова, Халишхова Инна, Бела Гурфова, Нашапигов Ибрагим, Гулийланы Мажит, Гочияланы Сагид, Людмила Маремкулова, Татьяна Мочалова, Созайланы Ахмат, Табакъсойланы Мухтар, Теуважукова Лариса... Мен аланы барындан да юйренгенме, бююн да юйрене барама.

– Хазырланып селешген бла олсагат эфирге чыккылары башхалыклары бармыды санга радиога анча жыл ишлегенден сора?

– Болмай а. Хазырланганды айтыр затынгы тапландырырга боллукъду, сёзлерин угъай, харфларын тюзетген заманым да болуучуду. Тюзюней эфирге чыккы а

бек борчлуду – акъылынгы, айтыр сёзюнгю да артыкъ низамын излейди ол.

– Звукорежиссёр таууш бла, ауаз бла ишлейди. Сен кеп адамны ауазын эшитгенсе мында. Айырып айтырча эсинге къалгъан кимди?

– Биринчи президентибиз Валерий Кокловну жаздырып келтирселе, асламында Гочияланы Сагид, аны сёзю тюзетмезча эди. Андан сора ариу селешгенле арасында Людмила Федченкону айтырча боллукъма, Чеченланы Хусейни.

Къайсын а энчиди. Мен аны кеси бла бир ненча кере тюбешгенме. Биринчи кере фонотекада ишлегенimde, акъылман анда ишлеген Жаттиевага: «Зоя, ол мен суйкучю музыканы бир салчы», – деген эди, сора стойкага таянып, къолун да жаягына салып, Шопеннге тынгылай эди.

– Мариям, сен кесинг кеп окъугъан, билген адамса. Къайсы темала жууукъдула санга?

– Урушну темасы. Аны, баям, атам ючюн сюе болурма: ол урушну аллындан ахырына дери къазауат этип, бир санын да анда кююп, бизни, юйюрюн, фронтдан къайтхандан сора да, костыльле бла юч жыл излеп, алай тапханды эди. Эгечими сегиз жылдына биринчи кере кёргенди атам Кегетиде Къыргызстанда.

Артдан-артха миллетими тарых жолун ачыккълагъан чыгармала бла да да кеп салып ишлейме. Кёчгюнчюлюкю

юсюнден да энди сагъышларым толдула, магъаналыдыла... Поэзияны да бек сюеме.

– Звукорежиссёр радио бериню айбатлайды. Ол ишде макъамланы хайырланады. Сен къалай сайлайса музыканы?

– Хар ауазны кесине жарашхан музыка болады. Бирлеге тап келгени, не аладат болса да, башхасына жарашмай да къалады. Ма, сёз ючюн, Къайсынны 100-жылдыгына биз, радиочула, эки диск хазырлагъанбыз. Уллу поэтни ауазына музыканы сайлай туруп, мен ол кеси суйючю Бетховенни бла Шопенни айыргъанма. Ала тап келедиле. Хайырланган а, орус классикдан башлап, халкъ макъамлагъа, органга дери да – бары да керекдиле.

Къайсынны юсюнден бериледе сыбызгыны макъамын салама. Кеп кезиуледе уа классика флейтаны тауушу жарайды.

– Мариям, радиону байрамнда биргенге ишлегенлеге, радиога тынгылауула, газет окъуучула да не зат айтырча сюесе?

– Радиону кюню – ол барыбызны да байрамыбызды деп, алай анылайма. Хар юйде да тынчлыкъ, мамырлыкъ, бир бири анылау, берекет, саулыкъ-эсенлик болсунла! Хар адам да ариу умутуна жетсин! Радиобуз огуурлу хапарла эшитдирип турсун!

Ушакъны МУСУКАЛАНЫ Сакинат бардыргъанды.

Тюбешу

Окъуучула, солууларынын тыйып, тынгыладыла

КъМКъУ-ну педагогика институтунда Совет Союзу Жигити лётчик-истребитель Байсолтанланы Алимге жораланып Къулийланы Къайсын атлы Малкъар къырал драма театры актёру Мызыланы Таубий бла тюбешу къуралганды. Анда, студентледен сора да, Нальчик шахарны орта школларындан сабийле да бар эдиле.

Мызы улу, онбеш жылны ичинде архивледе батырыбызны юсюнден материал жыйып, «Алим Байсолтанов – легенда Балтики» деген китабын жазганды. Жигит аны анасыны къарындашы болгъаны бу магъаналы ишни сылтауларындан жаланда бири эди. Бек башы уа, Таубийни халкъыбызны

тарыхын толуракъ ачыкъларга итингени эди.

Уруш заманда совет эм немисли лётчиклени бек кючлюлери хауада дуэльге чыккыганды. Малкъарлы жаш ол сермешледе да кёргюзтгенди ётгюрлюгюн, къарыун да. Аны жигитлигини юсюнден фронтда таурухла жюрюгендиле.

Ата журтуну эркинлиги ючюн жашауун берген кюн лётчикни жангыз жашчыгына жыл толгъан эди. Алимге уа жыйырма бла төрт жыл бола эди замансыз жоулганында. Аны анасына жазгъан къагъытларында уа аллай бир тансыкылыкъ барды Яникойгъа, жууукъ адамларына, мамыр жашаууга...

–Алим педагогика училищени бошаганды. Бююн, Хорламны Кюнюю аллында, жигит окъугъан мекамда аны эсгергенибиз бошдан тойюлдо. Ол дуня бар эсе, баям, ыразы болур кеси да бу ишге, дегенди Мызыланы Таубий.

Мызыланы Таубий Ольга Михайленкога китабын сауғалайды.

Студентле уа Байсолтанланы Алимни юйюнде музей къуралгъанмыды деп соргъандыла. Китапны автору айтханныга кёре, ол журт башха адамны къолундады, бусагъатда жууукъла-тенгле аны артха сатып алырга умутлудула, ызы бла анда музей ачылыккъды.

Жаш адамла лётчикни жашы Валерий авиацияда жыйырма бла сегиз жыл къуллукъ этгенин, отставкада подполковник болгъанын да билгендиле тюбешуиде. Батырны эки туудугу да барды – Алим бла Вадим.

Мызыланы Таубий СКГИИ-ни таусханында диплом ишин да Байсолтан улугъа атаганды. Ол жыйгъан документле бла хайырланып, Мишаланы Ахузат «Полёт в бессмертие» деген фильмини къурагъанды. Студентле бла школчула ол чыгармага да сейир этип къарагъандыла. Ахырында педагогика институту директору Ольга Михайленко Мызы улугъа бардыргъан иши ючюн жүрек ырызлыгын билдиргенди.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият. Суратланы автор алганды.

Тиширыу назмучула сермешген халкыбызны сатырында жерлерин тапхандыла

Маргарита АЛИГЕР – Уллу Ата журт урушун кезиунде Ленинград блокада-да аскер корреспондент. 1943 жылда «Зоя» деген поэмасы ючюн берилген Сталин атлы премияны Къоруулауу фондуна ётдюргенди.

Мамырлык эртгенлик

Ючден артык. Тёртге жууук.
Алай а саугалы болдук:
Тойгъа чыккы бизде Хорлам.
Бетин этди ачык, баям.
Сен сора быллайса! Алдан
Сени эсге сала турсам,
Шатык кёралмадым къарап,
Сен аллай, быллай деп, санап.
Жиллямукъла кибик, жауун
Хорлам жерни жууду, жаууп.
Хорлам байракъ тепсей желде,
Жылы жауун жаугъан кюнде
Жюрек, быргы да согуула,
Шинель, пилотка, погонла,
Барады отпускга солдат,
Хорлам атлайды ол жолда.
Майны кюню жарый, жана,
Хар юй, арбаз да къуана,
Ахлуларыча жолугъа,
Жашха айтадыла: «Бизге,
Къайта барсанг а, суу иче».
Солдат кюледи: Мен юйге
Барама! – дейди кёрюзте,
Кюнчыгышха созуп къолун.
Хорлам барады ол жолу!

Куккой атлы эл

Сибирьни кюнчыгыш жанында
Бир бёлек юйлени санында
Сюеледи Куккой деген эл.
Башында – сабанла битген жер,
Узакъда уа – агъач чегетле.
Къыркъ бири ачыулу жетгенде,
Душманла чабыуул этгенде,
Бу элден кетдиле урушха
Юй тутхан атала бла жашла.
Къайтып келмей бири аладан,
Куккойда сабий, къартды къалган
Эл тиширыу – акъсыл суу барган
Ол мудах черекли жагъада...

Шуёхумса, Куккой эл, мени,
Къадар бирча бизге бергини:
Сабийле ёсдюле атасыз,
Жюрегим а – ачыи мардасыз,
Кирпикде туз къурутмайбыз биз,
Ахыры унуталмайбыз биз –
Тюз отха атханлай – жюрекле

Эштада, мен таныган заманда Къашатауда Цапанайдан ариу кийинген адам болмаз эди. Юсюнде мор сахтиян пальтоосу, башында аллай торсонлю мухар беркю, тобукларына жете мор чуруклары, аланы тышындан да – каллошлары. Жаланда Биринчи дуня урушха къатышхан, кюнбатыш къыраллада кёпню кёрген Зокаланы Хасан эришаллыкъ эди аны бла ариу кийиниу жаны бла. НЭП-ни жылларында Цапанай конфет-къалач, туз, сирнекле эм юй жашауда керекли башха ук-акъ затла сатхан гитче токенчик тутханды. Орамгъа чыкъса, сабийле аны ызындан барыучу эдиле, биле эдиле аны журжуну къуру болмаучусун. Аланы татлы затла бла къуандырса, кеси кесине ыразы болгъанды. Гитчечиклени бек сие эди. Кесини сабийлери бармы, жокъму эдиле, эсимде туюлду.

Цапанайны элде башхалагъа ушамангъан бир къылыгы бар эди: жамауат жыйылган жерде, къайда да болсун, сёз нени юсюнден да барсын, бир-силе бары да ыразы болган

Ата журт урушда этилген жигитликни юсюнден эсгериуле Уллу Хорламгъа юлюш къошхан поэтлени назмуларында жашайдыла. **Фронтха 1215 жазыучу кетгенди, аланы 400-ден асламы, къыралыбызны къоруулай, жоулгандыла. Биююн къазауатда кишиликлерин кёргозтген, азатлыкъ ючюн кеслерин аймагъан поэтессаланы назмуларыны бир къаууму бла сизни шагъырей этебиз.**

Жаннганла, турганла кюйдюре.
Къоркъмай ким, къайда, не жанында
Сагъыныр урушну жангыдан?!

Юлия ДРУНИНА – Уллу Ата журт урушун кезиунде Можайскийде, Узакъ Востокда, Беларус эм Прибалтика фронтлада санинструктор.

Махтау туюлду, насыбым тутуп,
Солдат болганма мен къазауатда.
Башха торлю болса уа жашауум,
Хорлам кюн уялыр эдим артада.

Военкомат бизни, къызчыкъланы,
Юйюбюзге къыстай эди, артха.
Алай эди къыркъ биринчи жайы.
Ызы бла – майдалла эм саугъала...

Артха къарайма туманлы чарсха:
Мени насып туюлду кёргеним,
Биз, къызчыкъла, санай эдик сыйгъа
Къырал ючюн, халкы ючюн ёлгенни.

Сермеш къазауатла кёргениме мен,
Бирде – тюнде. Тошде уа – минг кере.
Анда къоркъур зат жокъду дегенни
Ийнанмайма уруш кёргенине.

Анна АХМАТОВА – Уллу Ата журт урушун ал кезиунде Ленинградда чакъырыу (плакат) назмула жазганды.

Хорлам

... Хорлам босагъагъа келгенди –
Бизни сыйлы къонагъыбыз...
Анга къалай тюбербиз энди?
Жетди кюсеп тургъаныбыз.

Тиширыула, ёлмолден
Къорууланган балаланы
Ёрге, бийик кётюргенлей,
Алай сакълагъы Хорламы.

Ольга БЕРГОЛЬЦ – Уллу Ата журт урушун кезиунде тобукланмагъан Ленинградны белгиси. Радиоада ишлеп, Ленинградчылагъа таукеллик берип турганды.

оноугъа чурум тапмай къоймагъанды. «Мени оюмум а быллайды», - десе, адамла эслерин анга бургъандыла.

Бир жол колхозну отчёт-айырыу жыйылыуунда, председатели айырыргъа жетгенде,

билмейме. Да сора ол къайта да мени эсиме тоше нек тургъанын быллайды деп айталлыкъ туюлду.

Аны тенгшиси туюлме, къылыгына, жамауатын арасында кесин къалай жюрютгени-

Энчи оюмлу Цапанай

КЕРТИ ХАПАР

кёргозюлген кандидатурагъа къажакъ къол кётюрген жаланда Цапанай болду. «Ий, китап хакъына, жарарыкъ туюлду, кесини юй орунуу тизгинин жыялмагъан киши колхоз молкге оноу аталлыкъ туюлду», - деп ачык айтды. «Ий, китап хакъына», - десе, Цапанайны оюму ахырыда башха торлю болгъанын бил да кюй.

Мен билгенге кёре, ол аскерге алыныр жыл саны озган киши эди. Урушха къатышмагъанды. Элни къолда сауут тутаргъа онларгы болган эр кишилери бары да фронтда эдиле. Урунуу жигитлиги болгъанды деп да

не, даражасыны ёлчемине багъа бичерча. Тамата къарындашым шофёр эди да, бир-бирледе анга келе туруучу эди. Болур эди бир жумушу. «Жаншакъ» деген сёзню хайырланьыргъа соймейме, нек дегенде къарындашым бла не затны юсюнден сёлешуучюсюн билмейме. Хапарын узакъгъа созуучусун а эслеген эдим.

Халкъда «ауузн бошлап къойгъаны» не заманда да ариу кёрмегендиле. Орусулада быллай сёз барды: «Молчи, дуракъ, за умного сойдешь». Мардасыз кёп сёлешенин аууздан тапсыз сёз чыгып кетерге да болады. Сора бар да тут, къуууп

жеталлыкъ эсен! Алай Цапанайны бу айтханы уа, тапсыздан да озуп, политика магъананы тутхан сёз эди. Ангълатыргъа кюрешейим не болгъанын.

1942 жылда октябрьны ахырында гитлерчиле Къаш-

хатагъа кирген эдиле. Бир ненча кюнден, къартланы жыйып, сход бардырдыла. Элге башчы (староста) айырыргъа керек эди. Жыйылгъанланы орталарына эки немисли офицер бла бир таулу чыккъыла. Немисли офицерледен бири кеси тилинде сёлешеди, экинчиси аны айтханын орустилге кечюредди, ючюнчюсю уа - таучагъа.

Бир-эки адамны кёргозтюле. Аладан бири, жангылмай эсем, Чеченланы Аллахбердини атасы, эди. «Жашларыбыз была бла уруш эте тургъанда, немислилеге къуллукъ этсем, аны манга Аллах, адам да кечмез», - деди.

Вероника ТУШНОВА – Уллу Ата журт урушун кезиунде госпитальда доктор-нейрохирург.

Мен Ата журт уруш жыллада Айланганма бир кёп шахарда. Нек десенг, ол жашчыкъ – Тбилисен, Ол бирси Орёлданды, билсенг. Ма очукъ – Бухара шахардан, Анасы да ёлгенди анда. Ол бири уа иеди къагъыт, Москвагъа деп, орам да жазып. Бирсини къызчыгы – Эрменде... Ма алай, хар келген кечеде Мен этгенме ишин, сагъышын – Эхчегенме киши тансыгъын.

Жау чыракъ бошала тургъанда, Жарыгы да азчыкъ ургъанда, Бир мудахды палата саулай, Эшитиледи адам ынычхаула, Къолунда къысханы – жазыула. Шош ачама да къолун солдатны, Чыгъарама анда ол затны.

Бу элден келген кёк къагъытда Харфлары да болуп зарфпыла, Анасы билдиреди юйден: «...Кесим саума. Юйюм а – кюйгенди. Хапар жокъду сени кичингден, Ол – уруш къазауат ичинде. Келини сабийи бла бирге Ёлтюргендиле бу келгенле Босагъа юсюнде, быллайда, Юйге от а арта салдыла...

Бетинде къаны болмай, солдат Март айда атланады артха, Шинели да жангы юсюнде, Отоуда пол чёкдю, кючюне... Дерт алгъанды аны жюрегин, Ол барлыкъды быллай ёртин Окълагъа, отлагъа да кирип, Сюелип не энишге ийлип. Ол барлыкъды элтип дауларын, Аудура душманын, жауларын... Бир шашхан окъ тиер деп, къоркъдум, Не гранат атылыр деп къоркъдум, Неда бомба улур деп къоркъдум. Нек десенг, ол керекди дертин Элтюрге. Узакъдады Берлин.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат кёчюргенди.

Экинчиси да унамады боюнуна аллай жууалпылыкъны алыргъа.

Ким эсе да кючюнчо кандидатурагъа Къайтмырзаны кёргозтю. Тукъумун эсиме тюшюралмайма. Ол, сёз да айтдырмай, ыразы болгъанын билдирди. Мынга къажакъ болгъан бардымы? - деп сорду офицерледен бири, баям, чыны бла тамата ол болур эди.

«Сходчула» шум болдула. Алай тынгылау узакъгъа бармады. Мен «жажуума», - деп, Цапанай къолун кётюрдю. Сора быллай айтды: «Бу адам колхозда бир кон ишлемегенди, жаз узуну юйюнде жукълап тургъанды. Ол къалай оноу этерикди элге?»

«Колхоз» деген сёзню эшитгенлей, душман офицер, отгурсуз бет алып: «Энди мында ёмюрге да колхоз боллукъ туюлду, аны унутугъуз», - деди. Цапанай а къайры тыярыкъ эди ауузн. «Ий, китап хакъына, была бери бизге игилик этерге келмегендиле», - деди. Немислиле аны сёзюн ангълагъан болсала...

ТАУЛУ УЛУ А.

Көрмөч

Кыты ийнаныну туура шагъатлары

Тюне Нальчикде Миллет музейде «Письма огненных лет» деген ат бла көрмөч ачылганды. Культура араны директору Феликс Након билдиргенге кере, фронтчулары урушдан юйлерине неча мындан алага жазылган кыгытыланы бу жолча халкыга аллай бири баям этилгенди. Письмола кеслери да копияла болмагъанлары көрмөчкө кыйматын бютон кетюргенлерин да чертгенди.

Жыйылгъанлары алларында сөлеше, КМР-ни культура министри Мухадин Кумахов Улуу Ата журт уруш хар юйюрге да кыанлы ыз кыйгъанын эсгергенди. Ары келген жаш төлөгө айланып, мындан ары Улуу Хорламны Байрагъын

республикалы военкоматны келечиси Мырзаланы Хадис эм бирсиле сөлешгенди. Ахмат Солтанович «Урушдан кыйтмагъанлары ауазлары» деген назмусун да окугъанды. МВД-ны Тарыхыны музейини директору Алёна Чернова уа оюлгъан юйде кеси тапхан суратланы, документлени бирге жыйышдырып, альбом этип, аны саугага келтиргенди. Бу экспонатда документле уа Шимал Кавказыны фашист уучлаучуладан азатлагъанлары юслеринденди.

Көрмөчде фронтчулары суратларын, аланы письмоларындан сора да, газетледе басмаланган статьяларын, Улуу Хорламга жораланган тюрю-тюрю открыткалары, Полевая почта кыаллай кыгыты болгъанын эм аны халкыны жюрегин ийнанылукукга чакыргъан лозунгларын, көп башха сейир документлени көрюрге онг барды.

Совет Союзу Жигити Байсолтанлы Алимни «Боевой наказ землякам» деген ат бла газетде статьясы энчи аны кесини эм совет солдатны кыаллай болгъанын ачыклайды. Закийбиз Кыулийланы Кыайсыны уруш жыллада суратлары, заметкалары да бери келгенлени жюреклерине жетедиле.

жазылган бир харф окуна – ол бизни тарыхыбызды, ёхтемленирча байлыгыбызды. Аллай таза жюреклери, халкларына, кыралларына чынтты, алдаусуз соймекликлери болган совет солдатла Хорламы алмай кыалмазлыкларына бютон тюшюне-

Көрмөчде, хау, аслам жерни письмола аладыла. Эм биринчи аладагы хатха, Хорламга ийнанмакыкыга сейирге кыаласа. Кыалай ариу, огурлу, кёзбаусуз сёзле бла жазадыла аскерчиле юйлерине, тенгерине... Аланы хар бири кеси угъай, окъну-топу тюбюнде, жан кьоркьюлукуда

се. Быллай экспонатла бизде сакланганларына, аланы жаш төлөгө да көрюрге, сезерге, эшитирге онг болгъаны кёллендиреди, тамлагы кёгюбюз чууакылай кыалырына ийнандырады.

МОКЪАЛАНЫ Зухура. Суратланы **ТОЛГУРЛАНЫ** Камал алганды.

Аскер

Республикабызны атын жюрютген кемеде кыулукъ этеди

Суратдагы жаш Хасаниядан Балаланы Шарапийни уланы Мажитди. Ол Кыабарты-Малкьарны атын жюрютген кемеде кыулукъ этеди. Бизни республикадан ол анда биринчиди.

Былыр аскерге барыргъа кыагыт берилгенлени кыаууну араларындан Мажитни айырып жибергенди ары. Сайлагъан кезиуде кыарууна, кючюне да эс бурган болурла. Жаш сабийликден спортну дзюдо, самбо тюрюлеринден жарау этгенлей турганды. Кёп кере тюрю-тюрю даражалада бардырылгъан эришулеге кыатышып, алчылары санында эди. Бир жол аскер кючлени чемпионатында кюмош майдал да алганды.

Бююнлюкде уа, башында айтханыбызча, республикабызны атын жюрютген кемеде

кыулукъ этеди. Кыаралыбызны тынчылыгын, ырахатлыгын саклагъанлары санындады.

Бизни корр.

Таза жюрекден

Жамауатны арасында деберибиз бийик болгъанлай турсун

Элбрус муниципал районну администрациясыны жамауат организацияла бла баймазлыкыла кыурау жаны бла баш специалисти, КМР-ни Жамауат палатасыны члени **Энейланы Узеирни жашы Махмутха** бу кюнде 75 жыл толады. Биз аны юбилейи бла жюрегибизден кызыу алгышлайбыз.

Сиз не заманда да адамланы ишге тизе билген, аланы бирикдирген, урунуугъа кёллендирген, адепли эмда тюз ниетли инсан болгъанлай кыаласыз. Огурлу сыфатыгызы, профессионал усталыгыгызы, халал жюрекли болгъаныгызы, кимге да игили тежегенибиз, жамауатны кыагыларына уллу кёллю-

люк этмегенибиз бла атыгызыны айтдыргъансыз. Районну, республиканы да жамауатыны арасында даражагызы бийикде ма аны себепли жюрюйдю.

Сиз жыйышдыргъан уллу билим, бай сынау, алга тау-кел кыарай билгенибиз мында ары да Кыабарты-Малкьарны бла Россейни жашнау жолунда хайыр келтириклерине ийнанабыз. Жюрегибизни теренинден алгышлай, сизге саулуку, монглык, тынчылык-ырахатлык да тежейбиз. Муратларыгызы толсунла, хар башлагъан ишигизден кыуаныгызы!

КМР-ни Жамауат палатасыны членлери.

Аппа, биз сени бек сюебиз!

Жаныбыздан сюйген багъалы аппабыз **Мисирланы Якубну жашы Суфиняны** 90-жыллык юбилейи бла алгышлайбыз! Анга узакъ ёмюр, кийик саулуку, жюрек ырахатлык тилейбиз.

Аппа, энтта да кёп жылланы, бизни барыбызны да кыуандыргъанлай, биргебизге тур! Сен бизге бек багъалысы! Та сени бек сюебиз!

Туугъан-туудукъну атындан **Кючменланы Земфира.**

Газетни келир номери 11 майда чыгарыкды.

Учредитель: Кыабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
МОКЪАЛАНЫ Зухура (культура бёлюмюне таматасы)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика бёлюмюне таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламды информацияны эркиндиклерин кыоруулау жаны бла Кыабарты-Малкьар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер —Н—0066. Индекс - 51532

Газетни басмага КМР-ни Басма эмда асламды коммуникацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин аты проспек, 33

Номерге графикте кере 19.00 сагытта кыол салынады. 20.00 сагытта кыол салынады.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГЪАНЛА:

Текуданы Хауа - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары; Геляланы Валентина - (1,2,10,13,14,16-чы бетле), Бийчеккуданы Жаннета - (3,4,7,8,9,15-чы бетле) - корректорла. Тиражы 2050 экз. Заказ №595 Багъасы 20 сомду

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин аты проспек, 5

электронный почтасы: elbor_50@mail.ru